

# Ніва

ТЫДНЁВІК  
БЕЛАРУСАЎ  
У ПОЛЬШЧЫ

 [http://republika.pl/niva\\_bielastok](http://republika.pl/niva_bielastok)  
[niva\\_bielastok@poczta.onet.pl](mailto:niva_bielastok@poczta.onet.pl)  
[niva\\_bielastok@skrzynka.pl](mailto:niva_bielastok@skrzynka.pl)

№ 51 (2380) Год XLVI

Беласток 23 снежня 2001 г.

Цана 1,50 зл.

## Каму патрэбны закон?

27 лістапада г.г. сеймавая Камісія нацыянальных і этнічных меншасцей вырашила накіраваць у Сейм праект закону аб нацыянальных меншасцях. Гэты дакумент распрацоўваўся ўжо не раз, але ў папярэдніх парламентаў не хапіла палітычнай волі, каб яго ўхваліць. Ці такая воля будзе ў Сейме IV склікання — невядома, бо ўжо па старце праект выклікаў многа эмоцый, нават сярод членаў нацменскай камісіі.

Крытычна да праекта закону пастаўіўся намеснік старшыні Камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей Ежы Чарвінскі (пасол ад Лігі польскіх сем'яў), які быў госцем семінара па пытанням правоў нацыянальных меншасцей у еўрапейскім заканадаўстве, арганізаваным 7-8 снежня г.г. Домам польскіх наўгародцаў у Глівіцах. Паводле яго, закон патрэбны перш за ўсё функцыйным дзеячам меншасці адміністрацыі, двухмоўныя надпісы мясцовасці на дарожных указальніках і стварэнне на ўрадавым узроўні специфічныя правы, таму абвінавачвалі яе ў парушэнні правоў нацыянальных меншасцей. Ежы Чарвінскі рашуча адкінуў трох пропановы: увядзенне мовы нацыянальнай меншасці як дапаможнай у працы мясцовай адміністрацыі, двухмоўныя надпісы мясцовасці на дарожных указальніках і стварэнне на ўрадавым узроўні специфічныя правы, таму абвінавачвалі яе ў парушэнні правоў нацыянальных меншасцей. Ежы Чарвінскага, увядзенне дапаможнай мовы і двухмоўных надпісаў стане крыніцай канфліктаў у паасобных рэгіёнах. Адзначыў ён яшчэ, што праект закона змяшчае выключна праваў, таму абвінавачкова трэба яго папоўніць пералікам абвінавачкоў нацыянальных меншасцей у адносінах да дзяржавы, падаючы ў якасці прыкладу выпадкі пазбягання ваенай службы немцамі.

Выказванне намесніка старшыні Камісіі нацыянальных меншасцей Ежы Чарвінскага сустэрліся з рашучым адпорам члена гэтай жа камісіі, дэпутата Генрыка Кроля, які ў Сейме прадстаўляе нямецкую меншасць. „Я цаню вашу палітычную групоўку за антыкамунізм, — сказаў ён Чарвінскаму, — але ненавіджу за тое, што паўтараеце антынямецкія стэрэотыпы, прыдуманыя камуністычнай пропагандай”.

Закон аб нацыянальных меншасцях патрэбны ўсім — не толькі дзеячам і чыноўнікам. З'явіўся шанц, што Сейм гэтага склікання можа давесці да яго прыняцця. Палітычную волю ў гэтым напрамку схильны праініцыял СЛД, Грамадзянская платформа і, мабыць, частка ПСЛ. Важны таксама стан грамадзянской свядомасці, які будзе спадарожніца працэдуры ўхвалення закону.

Віталь ЛУБА



Самаўрадавыя дзеячы Бельскага павета (справа): Сяргей Лукашук, Юрка Баена, Аляксандр Божка і Андрэй Сцяпанюк.

## Самаўрадавае супрацоўніцтва

Аляксей МАРОЗ

Самаўрадавыя дзеячы Бельскага павета 6 і 7 снежня 2001 года спаткаліся на курсах, арганізаваных Цэнтрам грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь. Былі яны часткай праекта „Самаўрадавае супрацоўніцтва на тэрыторыях Польшчы і Літвы, дзе жыве беларуская нацыянальная меншасць”.

Рэалізацыя праекта распачалася спатканнем беларускіх самаўрадавых дзеячаў з Польшчы і Літвы, якое адбылося 8 і 9 лістапада ў Вільні. Абмяняліся яны вопытам у галіне гаспадарчай і культурнай дзейнасці.

Праграмны дырэктар Цэнтра грамадзянскай адукацыі Яўген Вапа пайнфармаваў, што праект прадбачае арганізацію дванаццаці курсаў, сярод якіх шэсць адбудзеца ў Польшчы і шэсць у Літве. Адукацыйныя спатканні распачаліся ад Бельска-Падляшскага. Прадбачаючы яшчэ сустрэчы ў Гайнайці, Сямітычах, Беластоку і Саколцы, а завяршэнне мерапрыемства наладжана будзе ў палове будучага года ў Беластоку.

У час спаткання будзем гаварыць аб гаспадарцы, культуры, асвете і выбарчых проблемах. Будзем звяртаць увагу на ўсё тое, што цікавіць самаўрадавых дзеячаў беларускай нацыянальнай меншасці, — заяўіў Дар'юш Данялюк, член Праўлення Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь.

Перад бельскімі самаўрадавымі дзеячамі выступіў Кшыштаф Карпесюк, адказны па справах рэгіянальной палітыкі ў Маршалкоўскай установе Падляшскага ваяводства, а намеснік рэктара Эканамічнай вышэйшай школы ў Беластоку д-р Ежы Эйсмант гаварыў пра карысці ад ўрарэгіёнаў. Рэктар ЭВШ

у Беластоку, прафесар Рышард Гарадзенскі расказаў пра дэмографічны ўмовы Падляшскага ваяводства, асаблівітасці Бельскага павета. Малы паказчык беспрацоўя ў Бельскім павеце не з'яўляецца сапраўдным, даказваў дакладчык. Не ўлічвае ён незарэгістраванага, утоенага беспрацоўя на вёсках. У Падляшскім ваяводстве на вёсках працьвятае каля 70 тысяч незарэгістраваных беспрацоўных. Прафесар Рышард Гарадзенскі сказаў, што самаўрады павінны знайсці сваю сцежку развіцця і намагацца атрымаць дапамогу ад дзяржавы, каб затрымаць у сябе маладых людзей.

Бурмістр Андрэй Сцяпанюк пайнфармаваў, што ў бюджетце Бельска-Падляшскага ажно 60% сродкаў ідзе на справы звязаныя з асветай, а толькі 15-20% на інвестыцыі і прыходзіцца шукаць ашчаднасцю ў тых 60%. Гаварыў ён, што самаўрады вымушаны дакладаць на асвету і толькі за свае грошы ўтрымліваюць садкі, дзе на кожнае дзіця гораду прыходзіцца выдаткованаць па 250 злотых у месяц. Член Праўлення горада Бельска-Падляшскага Аляксандр Божка канстатаваў, што з-за малой колькасці дзетак гарадскія ўлады вымушаны ліквідаваць садкі.

Славамір Іванюк з Беларускага гісторычнага таварыства расказаў пра адносны беларускай нацыянальнай меншасці ў Польшчы да палітычных перамен, якія адбыліся пасля 1989 года. Аб правах нацыянальных меншасцей у еўрапейскім заканадаўстве расказаў д-р Яраслаў Матвяюк з Універсітэта ў Беластоку, а пра самаўрадавініцтвы жыхароў паўднёва-ўсходняй часткі Беласточчыны гаварыў бурмістр

Нашим ћытатам і іх  
блізкім, якія Каліды ад-  
знаюць па новым  
стылі, ёсць спа-  
коінага і прыем-  
нага святона-  
га адпачы-  
ку. РЭДАКЦЫЯ



## Купляманія

Найдаражэйшымі і найважнейшымі месцамі з'яўляюцца паліцы на вышыні зроку кілентаў. На іх стаяць тавары, якія купляюцца найчасцей, там паяўляюцца розныя прамоцыі, заўсёды з канчаткамі цаны на... 99 грошаў. А чалавечая ментальнасць такая, што 9,99 зл. яшчэ не 10 зл. I... купляем, купляем...

## Не жыццё, а кашмар быў

Але гэта не адзіны мой клопат быў. Пачалі праследаваць мяне за тое, што з беларускай ажаніўся. Не спадабаўся двухмоўны надпіс на бары, зруйнавалі мяне яго. На вуліцу баяліся выпускіць двухгадовую дачушку. Аднагодкі суседзяў білі, кякі нашы пазабівалі, кошку атруцілі. Гэта не жыццё, а кашмар быў.

## Беларуская дзяржаўнасць і гісторыяграфія

Тыя калегі, якім не падабаецца савецкая традыцыя, ахвотна ўцякаюць у міфалогію беларускасці Вялікага княства Літоўскага. Хаця гэта дзяржава ўзнікла на базе беларускай эканомікі, культуры і заканадаўства, стала яна ўласнасцю літоўскай дынастыі. Беларуская феадальная эліта, якая ўзельнічала ў палітычным жыцці ВКЛ, адигравала другарадную ролю.

## Мениасці

## ў электронных СМИ

Вальдэмар Янда з Бюро рэгіянальных праграм прадставіў прысвечаны меншасцям новы блок перадач, які паявіцца ў тэлеэфіры ў лютым 2002 г. Будзе ён трываць 55 мінут, а транслявацца будзе ў кожную суботу а гадзіні 10<sup>35</sup>.

## Дзякуй, ой, дзякуй

Зло — у нас саміх. Ды дабро — прыкрышыне добрай волі — можна ў сабе вызваліць і пераможа яно ўсю дрэнь. Да такіх вывадаў павінен дайсці малады глядач, які выйдзе са спектакля *Wielkie dziedziki*. Мікола Андрэй, гродзенскі рэжысёр, узяў на варштат казку-п'есу іншага беларуса, Анатоля Вярцінскага „Дзякуй, вялікае дзякуй”.

# Беларусь — беларусы

## Беларусь заўтра

4 студзеня ў Вышэйшай журналісцкай школе імя Мельхіёра Ваньковіча ў Варшаве адбылася сустрэча лідэра беларускіх маладзёжных арганізацый. Прысутнічалі ў ёй: Таццяна Алесіна ад Рэспубліканскай незалежнай маладзёжнай арганізацыі „Маладая Грамада”, Хрысціна Вітушка ад Задзіночання беларускіх студэнтаў, Алеся Карніенка ад Маладой аўтаданай грамадзянскай партыі, Уладзімір Кобец ад маладзёжнага руху „Зубр” і Віктар Прастакоў ад Маладога фронту. Шматлікая аўдытаўцыя запоўніла тамашнюю канферэнц-залу, а асабліва радавала тое, што гості і большасць слухачоў карысталіся бездакорнай беларускай літаратурнай мовай.

Сустрэча ладзілася пад лозунгам „Беларусь заўтра”, а разглядаліся на ёй перспектывы Беларусі пасля нядыўніх прэзідэнцкіх выбараў. Спачатку лідэры пазнаёмілі прысутных з дзеянасцю сваіх арганізацый, асабліва ў выбарчы перыяд. Варта прывесці некаторыя расказаныя імі факты, бо ж у нашых СМИ абставіны таго часу ў Беларусі паказваліся даволі агульна.

Перад выбарамі Аляксандар Лукашэнка наведаў Полацкі ўніверсітэт. Перад візітам працаўнікі навуковай установы атрымалі загад апрануць гальштуткі, а працаўніцы — панчохі. Калі нехта спытаў, ці можна прыйсці ў калготках, пачаў у адказ, што нельга. Аляксандра Лукашэнку студэнты, выстраенны ўздож лесвіцы, прывіталі цішынёю. То ж самае было і пасля ягонай прамоўы. У такой сітуацыі працаўнікі тэхнічнай абслугі ўключылі фанаграму апладысментам. Гэтая знявага дыктатура не магла астасца без паслядоўнасцей: паліцэй міністр адкукаць і шматлікія рэктары, а Задзіночанне беларускіх студэнтаў — ліквідавана. Апошнія рашэн-

не міністэрства юстыцыі апраўдвалі „агульна прынятым звычаем”.

3 ліпеня Лукашэнка ездзіў у цэнтры Мінска на лыжах. У сумежны час маладыя людзі арганізавалі ганені асобеняў у вусатых масках асобенямі ў белых халатах. Неўзабаве выйшаў Лукашэнка ў дэкрэт забараняючы насіць маскі...

У верасні ўсім студэнтам была створана і рэкамендавана магчымасць да тэрміновага галасавання. На час выбараў студэнты былі вызвалены ад аплаты за прайезд па Беларусі, пражываючых у інтэрнатах асвядомлена аб пагрозе высялення, а платным абяцалі скасаваць аплату за вучобу. Такім чынам атамізавалася ражуча настроеная маладзь, а заадно і хаваліся вынікі яе датэрміновага галасавання.

Адзін з прысутных расійскамоўных гледачоў заяўвіў, што не трэба верыць лічбам, а розныя апытанні з'яўляюцца спрабай маніпуляцыі. Гэтая заўвага кранала прыведзення раней даныя, што супраць Лукашэнкі галасавала за 60% выбаршчыкаў, якім менш за 25 гадоў і за 50% выбаршчыкаў узростам 26-35 гадоў, а найбольшую падтрымку атрымаў ён ад пенсіянераў і калгаснікаў. Паводле яго, за Лукашэнку прагаласавала 52% выбаршчыкаў, а ўсе апошнія лічбы з'яўляюцца фальсіфікацыяй. Далей ён абнародаваў, што Беларусь з'яўляецца месцам змагання Расіі і ЗША, а апазіцыя большую надзею ўскладае на Захад, чым на ўласны народ. Чаму, спытаў ён, апазіцыя не верыць уласному народу?

Лічбам не трэба верыць, рэплікалі лідэры маладзёжных арганізацый, бо яны залежаць ад тых, хто заказвае апытанні. Былі, напрыклад, і такія прагнозы, якія давалі Лукашэнку 80% галасоў, а апазіцыі — толькі 2%. Чаму апазіцыя не слухае народ, а Лукашэнку слухае?

Чаму яму вераць, што ліквідаваў крыміналістаў, а не цікавяцца, дзе працападаў Ганчар ці Захаранка? Лічбам не трэба верыць, толькі думаць пра другое. Каб пераканаць беларусаў, што апазіцыя, гэта частка народа, гэта альтэрнатыва, якая можа змяніць Беларусь і ўзяць за яе адказнасць. 9 верасня апазіцыя арганізавала ў цэнтры Мінска мітынг, а на яго ніхто амаль не прыйшоў. І тут таксама ўзнікае пытанне: чаму людзі, якія прагаласавалі супраць Лукашэнкі, не прыйшлі на той мітынг? А адказ просты: людзі не паверылі, што апазіцыя кансалідавалася, што можа ўзяць адказнасць за кожнага грамадзяніна. У Мінску апазіцыя, паводле афіцыйных дадзеных, атрымала больш за 50% падтрымкі. Падобна было і ў большых гарадах. А ў меншыя мясцовасці апазіцыя не дайшла. Не дабілася ўвагі мясцовых аўтарытэтаў, не прысвяціла ўвагі мясцовым канкрэтным праблемам. Дыялог з уладай, якая рэпрэсіруе сваё грамадства, з'яўляецца сёння бесперспектывным, бо ўсе такія ранейшыя спробы правальваліся. На згаданы мітынг людзі не прыйшлі, бо яны не галасавалі за Ганчарыкам, — бо хто ён такі? — а галасавалі супраць Лукашэнкі. І ўсе былі свядомыя, што галасаванне непразыстае, а выход на вуліцу нічога не зменіць.

Два тыдні пасля выбараў у Гомелі ў амаль тысячамеснай зале адбыўся маладзёжны мітынг. Удзельнікі пачуцілі матыў вядомай казкі пра рэпку: дзедка за рэпку, бабка за дзедку... А хто за Лукашэнкі? Адказам было дзесяць мінут авацый!

За паўтара года Беларусь чакаюць выбары ў мясцовыя саветы. Досвед іншых краін паказвае, што яны могуць быць важным штуршком грамадскай актыўнасці. Напрыклад у Сербіі самаурядавыя выбары спарадзілі рух пратэсту супраць тамашняга рэжыму. Пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі больш за 700 наменклатуршчыкаў, нягледзячы на падтрымку Лукашэнку пры падліку галасоў, закрунулі ягоныя санкцыі. І гэта сярод іх таксама выклікае паніку, што калі яны так будуть яму дапамагаць, ён іх зараз пасадзіць. Той расклад галасоў беларускага грамадства, які выявіўся ў верасні, нікуды не дзеўся. Сярод маладых людзей рэйтинг Лукашэнкі блізкі нулю, а іх лік сярод выбаршчыкаў расце; 18 гадоў таму ў Беларусі быў пік нараджальнасці.

Важнае пытанне ў Беларусі складаюць адносіны маладога пакалення да айчыннай гісторыі і мовы. Гэта складаная праблема, бо ў людзей галоўнае — каб з'есці, апрануцца і перадаць думкі на сумесі або матам. У школах беларуская мова або не навучаецца зусім, або так навучаецца, каб яе саромеца або

і не ведаць. Каб нармальная размаўляць на роднай мове, трэба самому навучыцца, трэба прыкласці нейкія намаганні. А людзям уласцівая ляята. Лукашэнка сказаў, што беларускую мову людзі не зразумеюць. Значыць, трэба звязтацца так, каб усе разумелі — матам з рускімі словамі. Калі чалавек не хоча нічога мяняць, найпрасцей вінаваціць ва ўсім мову. Калі ў Беларусі хто загаворыць, што там двухмоўе і трэба гаварыць па-руску! З вузай былі выкінуты выкладчыкі, якія карысталіся беларускай мовай.

200 гадоў таму Беларусь папала пад расійскую імперию. Была забаронена мова, насаджана царква, зачынены Віленскі ўніверсітэт. Царыца Кацярына сказала, што тое, чаго не зрабіла руская зброя, зробіць руская школа. За той час беларуская мова была выключана з грамадскага жыцця; захавалася яна яшчэ толькі на вёсцы.

Цяпер многія маладзёжныя дзеячы карыстаюцца рускай мовай дзеля палітычнага маркетынгу, але ў іх планах — мода на беларускую мову.

Было таксама пытанне, адкуль маладая апазіцыя бярэ гроши на сваю дзеянасць. Можна сказаць, што гроши апазіцыянарам даюць беларускія патрыёты, якія просяць, каб пра гэтыя факты нікому не гаварыць. Але гэта легенда, бо ў Беларусі такіх грошай няма і апазіцыя карыстаецца замежнай дапамогай. Гэта з'яўляецца адной з прычин складанасцей у працы апазіцыі, бо людзі ставяць закіды, што апазіцыянеры куплены Захадам.

Якая Беларусь заўтра? Сёння старэйшае пакаленне падтрымлівае Лукашэнку, бо ён стабільна плаціць пенсіі. Да таго ж яно баіцца змен, баіцца каб не было вайны. Апазіцыя таксама гарантуете, што будуть пенсіі і не будзе вайны. Трэба толькі спадабацца выбаршчыкам, каб паверылі, што апазіцыя можа кіраваць дзяржавай. Краіна павінна рыхтавацца да рэформаў не толькі ў эканоміцы, але і ва ўсіх галінах жыцця. Трэба правесці вялікую рэформу заняпадаўства дзеля ўсталявання дэмакратыі, каб стварыць ёй юрыдычную базу, якая б аблежавала розныя дыктарскія памкненні.

Сёня, пасля 11 верасня, распадаецца падзел на Усход і Захад. Цяпер і Расія пачынае разумець, што яна не надзвычайная, але такая, як і ўсе іншыя краіны. Усё цяпер хутка пераглядаецца і ў новай прасторы няма месца Лукашэнку. У Беларусі і левых, і правых хвалюе праблема дыктатуры, ізаляванасці краіны. У іншых галінах партыі пасвярдацца яшчэ не раз, але за грамадскасцю мусіць быць выбар.

Аляксандар Вярбыцкі

## Сустрэча ў Бухарэсце

У сталіцы Румыніі 3-4 снежня г.г. праходзіла IX сесія Савета Міністраў замежных спраў краін-членоў АБСЕ. Мэта сустрэчы — прыняццё плана дзеянасці па барацьбе з міжнародным тэрарызмам. У сесіі ўдзельнічалі кіраўнікі знешнепалітычных ведамстваў 55 краін.

Міністр замежных спраў Польшчы Владзімеж Цімашэвіч сказаў, што АБСЕ шукае новую тоеансць і супрацоўніцтва з антытэрарыстычнай кааліцыяй можа быць істотным яе элементам. На яго думку, калі АБСЕ не ўключыцца ў антытэрарыстычныя дзеянні, ризыкуе змяншэннем сваёй ролі.

Шэф польскай дыпламатыі аднёсся таксама да сітуацыі ў Беларусі. Паводле яго меркаванняў, пашана да дэмакра-

тычных стандартоў, сур'ёнае стаўленне да апазіцыі і высвятленне лёсу загінуўшых асоб — гэта ўмовы, якіх павінна прытрымоўвацца Беларусь, каб „увайсці на єўрапейскія салоны”.

— Я сказаў гэта проста, без хітрыкаў, — адзначыў кіраўнік польскай дыпламатыі пасля сустрэчы з міністрам замежных спраў Беларусі Міхailam Хавастовым.

Цімашэвіч дадаў, што Польшча гатовая да шырэйшага чым да гэтай партыі гаспадарчага і самаўрадавага супрацоўніцтва з Беларуссю, аднак да часу, калі гэтыя ўмовы не будуць выкананы, польска-беларускія контакты ў вярхах не прадугледжваюцца.

Паводле ПАП

## Адзначым дзень народзінаў Сталіна?

Гродзенскі аблвыканкам зацвердзіў план мерапрыемстваў, прысвечаных 200-годдзю стварэння Гродзенскай губерні. З гэтай, сумнай для свядомай беларускай інтэлігенцыі нагоды, прадугледжана правесці серню мерапрыемстваў па ідэала-гічнай апрацоўцы насељніцтва.

„Члены інфармацыйных груп абласного, гарадскога і раённых выканкамаў” павінны правесці сустрэчы з працоўнымі калектывамі і па месцы жыхарства

насељніцтва. Плануецца арганізація выпуск прадукцыі з юбілейнай сімвалікай, выданне спецыяльнай літаратуры, правядзенне навуковых канферэнцый і адкрыцця памятнага знаку.

Апагеем святкавання павінен стаць „урачысты сход грамадскасці”, які ўлады хочуць правесці ў дзень народзінаў ката ўсіх часоў і народаў Іосіфа Сталіна — 21 снежня.

Ігар ГАНДЛЕЎСКИ

## Самаўрадавае супрацоўніцтва

[1 ♂ працяг]

Андрэй Сцяпанюк. Мерапрыемства зачончыліся дыскусіяй пра шанцы і пагрозы для развіція Бельскага павета.

У час дыскусіі адзначалася, што ў Бельску будуецца мала кватэр. Калі за апошні год на Беласточчыне здалі ў калектывы 3,2 кватэры на тысічу жыхароў, то ў Бельску толькі 0,7 кватэры. Годрад чакае з'яўлення трыцацічынага

жыхара, але ў будучыні цяжка спадзявацца прытоку жыхароў з вёсак, якія выміраюць. Бельскія прадпрыемствы спасцілі фінансавыя цяжкасці, але іх вырашэнне ўяўліцца залежыць ад палітыкі цэнтральных улад. Шанцы для Бельскага павета могуць быць вонкавыя інвестары і дадатковыя сродкі.

Аляксей МАРОЗ  
Фота аўтара

# Не жыццё, а кашмар быў

З Анджэем Баярунцам гулялі мы сёлета на Дні сеніёра. Цікавым чалавекам аказаўся перасяленец з Плоцка. Ён — паляк з Вільні, а жонка — беларуска. Піша вершы...

— Якія вятраты ў Чаромху прыгналі? — цікаўлюся ў час пазнейшай сустэрчы.

— Ад злых людзей уцякаў... Ад праследаванняў, — з сумам заяўляе гаспадар. — Нарадзіўся я ў Вільні-Дубісках. У час рэпатрыяцыі 1946 г. з бацькамі перасяліўся на Вернутыя землі. Адзінаццацігадовым хлапчуком быў, але добра запамятаў падарожжа. Было гэта ў пачатку сакавіка. Зіма яшчэ не адпусціла. Трыццаціградусны мароз тримаў. Пагрузілі нас у таварныя вагоны. Два тыдні ехалі ў Лідзбарк-Вармінскі. Апынуліся сярод нямецкіх сем'яў і ўкраінскіх перасяленцаў з акцыі „Вісла”. У 1952 годзе пачаў я працаўцаў рэферэнтам скупкі ў мясцовыム ГСе. У гэтай установе працаўваў я 30 гадоў. У Лідзбарку ажаніўся. У 1973 г. жонка памерла. Троє дзетак пакінула — двух сыноў і дачушку. Аднаму выхоўваць прыйшлося, бо дванаццаць гадоў удаўцом заставаўся.

У 1982 годзе з дзецьмі пераехалі мы ў Плоцк. Заняўся харчаваннем школьнай моладзі і дзетак з летніх лагераў. Маёй спецыяльнасцю стала ладжанне вогнішчаў для дзяцей. Здымаў кватэры турыстам. Шыльду з двухмоўным надпісам „Bar — Гасцініца” павесіў. Шмат экспкурсій з-за ўсходняй мяжы я абслугуюваў. У адной з іх пазнаў Раісу, цяперашнюю жонку.

У снежні 1992 г. падаў я прашэнне на ранейшую пенсію, паколькі ў мяне быў 42-гадовы працоўны стаж. Адмовілі, бо быццам бы не хапала адзінаццаці дзён стажу. Вядома, чыноўнікі сфальшавалі документы. Адчуў я агіду як да чыноўнікаў, так і да ўлады. Але гэта не адзіны мой клопат быў. Пачалі праследаваць мяне за тое, што з беларускай ажаніўся. Не спадабаўся двухмоўны надпіс на бары, зруйнавалі мне яго. На вуліцу

баяліся выпусціць двухгадовую дачушку. Аднагодкі суседзяў білі, кашкі нашы пазабівалі, кошку атруцілі. Гэта не жыццё, а кашмар быў. Рашилі мы з Райсай прадаць дом. Шыкарную кватэру за бясцэнак прадалі, каб толькі найдалей ад плоцкіх злыдняў уцячы.

Тры гады валэндаліся без сродкаў для жыцця. Два гады цешча намі займалася. Раз ездзім у Беларусь, то зноў вяртаемся ў Польшчу. Пазней пастаянную дапамогу па беспрацоўі мне прызналі і заяўлі прытым, што для беларускі ў горадзе працы не будзе.

У 1998 г. пенсію мне прызналі, залічыўшы 42 гады працоўнага стажу. Але крыйды раней учыненай чыноўнікамі ЗУС не выправіў, грошай не прыбавілі.

Вяртаўся я аднойчы на машины з Беларусі праз пагранічны пераход Пяшчатка — Палаўцы. Затрымаўся ў Чаромсе і спаткаў Янку Чыжэўскага, які на начлег мяне запрасіў. Дапамог ён мне хату падшукаць. Купілі гаспадарчы будынак ды пачалі прыспасабліваць на жылую кватэру. Сам усё раблю, — гаворыць пан Анджэй.

— Як адчуваецце сябе ў Чаромсе?

— Ад вясны гэтага года, калі перасяліліся мы, шмат цудоўных людзей у пасёлку пазналі. Юзэф Дубковіч, Аляксандр Саўчук, чыноўнікі гміны, а Ежы Пліс, не згадваючы Янкі Чыжэўскага, аказаўся надзейнымі прыяцелямі. Дапамаглі нам на ногі падняцца. Для іх аднашчырая падзяка!

— А якія планы на будучыню?

— Хачу ўключыцца ў вір грамадска-культурнай дзейнасці, якой раней займаўся ў Плоцку. Пішу вершы. Новыя творы прысыячу цудоўным чаромхаўскім краявідам і ветлівым людзям, якія тут пражываюць. Паколькі дачушка Магдаліна паступіла ў першы клас, жонка займаецца пошукам працы, бо з маёй міэрнай пенсіі цяжка будзе выжыць.

— Даўк жадаю вам самых поспехаў!

Уладзімір Сідарук



Гайнаўскі аўтавакзал — без лавак і стрэшак.

## Без лавак і стрэшак

На новым аўтавакзале ў Гайнаўцы, які знаходзіцца побач чыгуначнага вакзала, няма ні лавак, ні стрэшак. Пасажыры вымушаны стоячы чакацца пасадкі на аўтобус, а калі дажджлівае або снежнае надвор’е, людзі мокнуть. Такое чаканне асабліва цяжка даецца стэршым людзям.

— Улады горада ўжо некалькі разоў звярталіся да дырэकцыі ПКС у Бельску-Падляшскім зрабіць лаўкі і стрэшкі на аўтавакзале, але не атрымалі станоўчага адказу. Дырэкцыя ПКС не згаджаецца таксама, каб мы самі іх паставілі, — паведаміў бурмістр Гайнаўкі Анатоль Ахрыцюк. — Паколькі мы ставім на першым месцы дабро пасажыраў, будзем намагацца вырашыць справу.

Віктар Рэент, радны Гайнаўскага павета і член клуба радных Беларускага народна-выбарчага камітэта звярнуўся да павятовых улад і праз іх пасрэдніцтва да гарадскіх з просьбай ад пасажыраў памяняць месцазнаходжанне

аўтавакзала, паколькі людзям цяжка хадзіць на аддалены ад цэнтра горада аўтавакзал.

Бурмістр Анатоль Ахрыцюк пайфармаваў, што ўлады горада будуць прапанаваць установіць прыпынкі ў цэнтры горада. Гарадскія ўлады вызначаць адпаведныя месцы для пасадкі ў горадзе.

Пасажыры наракаюць, што пасадкі на аўтобусы часта не распачынаюцца на пятнаццаць хвілін перад запланаваным ад'ездам і вымушаны яны чакацца на холадзе.

— Я сам нядаўна пераканаўся, калі адпраўляў знаёмых, што пасадка пачалася амаль у час планаванага ад'езду аўтобуса, — заявіў стараста Гайнаўскага павета Уладзімір Пяцроўчук.

Стараста плануе звярнуцца да дырэкцыі ПКС у Бельску-Падляшскім дзеля вырашэння справы лавак на прыпынках.

Аляксей Мароз  
Фота аўтара

### Вачыма паляка

## Час беластоцкі

— У Беластоку 6 гадзіна ночы, які час у Вроцлаве? — запытаўся апошнім часам Тадэвуш Шнук у тэлевізійным турніры „Адзін з дзесяці” ўдзельніка з глыбокага Польшчы. Адказ быў трапіны: „Такая ж!”. Вядучы ігру з лёгкай ухмылкай дакінуў, здавалася б, зразумелае: „Ва ўсёй Польшчы ававязвае адзін і той жа час”.

Так ёсьць па ўсіх прынцыпах вынікаючых з географічнага распалажэння нашага рэгіёна. „Аднак, — як даказаў адзін з раскудлочаных акулярнікаў, — час гэта паняцце адноснае”. Думаю тут пра час, у якім маюць здзяйсніцца здэрніні ў аблежаванай адміністрацыйнымі граніцамі прасторы. Калі на Пабярэжжы ў жніўні 1980 года закіпела, іскра рэвалюцыі праляцела амаль у туто ж хвіліну ва ўсе іншыя куткі краіны. Да застылай у чаканні Беластоцкіх дабіраліся цягнікі з намалівымі лозунгамі, заклікаючымі да страйкаў і пакіпіваючымі з беластоцкай запаволенасцю. Цяпер таксама чакаеца, лепшага часу.

— Што маеш зрабіць заўтра, зрабі пасляўтра, — падказвае мудрая прыказка. — Што маеш зрабіць заўтра, зрабі пасляўтра, — бы жартам адрэзываюць маладыя.

У апошніх гадах Беласток стаў універсітэцкім цэнтрам, мае сваё публічнае тэлебачанне, на гарызонце збіраеца ў нас на аэрапорт. Нават прылічылі сталіцу нашага ваяводства да метраполіі. Аднак, як вынікае з менш ці больш навуковых

даследаванняў, маладыя ўсё ж не звязваюць з ім свае будучыні. — Тут немагчыма зрабіць кар’еру, — кажуць. Саромяцца хадзіць па вуліцах з брызгёрнімі рэкламамі. Не хочуць, як старэйшыя іхныя калегі, працаўца, дрыгучы ад страху, ці атрымаюць у тым месяцы зарплату, а, можа, цалкам іх з работы выкінуць. Уцякаюць, значыць, у Польшчу. Усюды туды, дзе, як кажуць, быццам бы час бяжыць хутчай. А куды ж спяшацца? — гэтае пытанне ставяць сабе пасля сарака, калі аказваеца, фактывна ўсюды час пльве таксама, ува ўсёй краіне ававязвае тая самая пара.

Як затрымаецца маладых людзей у Беластоку (на Беласточыне)? Думаю, вось, так, што яны мусіць пераканаць сябе да сэнсу, на жаль, пераніцаванага рознага віду дзяржаўнымі і самаўрадавымі чыноўнікамі, паняцця: багацце шматкультурнага рэгіёна. Багацце дае прыбылік не толькі духоўныя, але якія можна матэрыяльна злічыць. На перашкодзе таго багацця, аднак, стаяць экстремісты, радыкалы, якія пайтаратроюць пры кожнай нагодзе аб праследаванні адных культурных іншымі культурнымі, а, бывае, інспіруючыя з трывун таякія праследаванні (на шчасце, найчасцей безвынікова), у арэоле выпраменьванага самім сабою беластоцкага правінцыяналізму. З часам, аднак, іх час міне, ужо мінае. У Еўропе рэгіёнай няма ім месца.

Мацей Халадоўскі

Каляды і Новы год схіляюць людзей рабіць большыя пакупкі, чым звычайна. А паколькі тавараў у нас не бракуе, многія пруцца ў супер- і гіпермаркеты. У нас самы вядомы Ашон і ў ім большасць беласточан праводзіць вольныя хвіліны. Па пятніцах, суботах і нядзелях даўжэйшыя чэргі да касаў ніколі не карацеюць.

Аднак нямногія пакупнікі ведаюць як выглядае гандаль у супермаркетах. Там амаль кожны квадратны сантиметр плошчы мае сваю цену, за што плацяць вытворцы або пастаўшчыкі ў залежнасці ад паліцы. Уваход каштует ад 1 да 2,5 тысяч злотых за кожны прапанаваны да продажу артыкул.

Найдаражэйшымі і найважнейшымі месцамі з'яўляюцца паліцы на вышыні зроку кліентаў. На іх стаяць тавары, якія купляюцца найчасцей, там паяўляюцца розныя прамоцыі, заўсёды з канчатками цен на ..99 грошаў. А чалавечая менштальнасць такая, што 9,99 зл. яшчэ не 10 зл. І... купляем, купляем... Даследчыкі рынку даказваюць, што на 10 купленых у супермаркетах тавараў, 4 з'яўляюцца пакупніку зусім непатрэбнымі, куплены мі пад уплывам хвіліны.

А на ніжніх полках стаяць тавары такіх самай якасці, але таннейшыя, бо кожная паліца мае сваю цену. Чым ніжэй, тым танней.

Падобна выглядае сітуацыя пры касах. Пры іх згуртаваны працductы „апошнія хві-

ліны” — папяросы, жвачкі, ледзянцы, марожанае. Нават калі яны зусім непатрэбныя пакупніку, часта трапляюць

ялікія кашы таксама садзейнічаюць пакупкам. У выніку напаўняюцца яны прамацыйнымі працductамі, за якімі выстрайваюцца чэргі. Такім чынам купляем атракцыяныя адкрывалкі да бутэлек, кампакт-дышкі, ёлачныя ўпрыгожанні, лямпачкі, якія пасля аднаго дня карыстання псуяцца, ломаюцца, прагараюць. Атракцыёны дорага абыходзяцца пакупніку.

Часта даходзіць да таго, што выбраны пакупнік тавар мае зусім іншую цену, чым на этикетцы. Толькі пры касе аказваеца, што чаравікі, якія ўчора каштавалі 129 зл., а сёння іх уценілі на 50% не каштуюць 64,50 зл., а толькі 100 зл., бо перацэнка рабілася не ад прамацыйнай цены (129 зл.), а ад звычайнай — 200 зл. Таму трэба звяртаць увагу на каліровую ўпакоўку і рэклamu. За невялікія гроши на ўпакоўку можна з дрэнага вырабу зрабіць ходкі тавар на святочны падарунок. Варты памятаць аб гэтым, апынуўшыся ў супермаркете перед Калядамі.

Паўліна Шафран

# Беларуская дзяржаўнасць і гісторыяграфія

Пабываючы ў канцы лістапада ў Магілёве на канферэнцыі, прысвячанай перыядызацыі гісторыі Беларусі, у выступленнях большасці калег з Рэспублікі Беларусь пачуў я тэзіс, што да падзелаў Рэчы Паспалітай беларусы жылі ў сваёй дзяржаве. Паўстанне Касцюшкі, лістападаўскае і студзенскае паўстанні ўлічвалі яны да беларускай ваеннай традыцыі. Раней савецкая гісторыяграфія даказвала, што працоўны люд Беларусі гадамі чакаў вызвалення Расіі ад польска-каталичкага прыгнёту. У канцы XVIII стагоддзя прыйшла расійская армія і прынесла доўгачаканую свободу.

Яшчэ больш песімістычна выглядае мініўшчына Беларусі ў школных падручніках, на якіх выхоўваліся пакаленія беларусаў. Палітычная гісторыя ў іх звычайна пачынаецца раздзеламі: „Древнерусское государство”, „Старожитная Русь” ці як, напрыклад, у падручніку ад 1998 г. пад рэдакцыяй Яўгенія Новікова і Генадзя Марцукля: „Старожитная дзяржава (Кіеўская Русь) — агульнафеадальная дзяржава ўсходніх славян”. Ад гэтай гісторычнай літаратуры ў маладога чалавека можа скласціся ўражанне, што на тэрыторыі Беларусі ў раннім сярэднявеччы не ўзнікла свая дзяржаўная традыцыя, а Полацкая дзяржава была толькі адной з састаўных частак ўсходнеславянскай супольнасці пад назвай Кіеўской Русі.

З вялікай колькасці атрыкулаў у перыядычных выданнях як беларускіх, так і расійскіх гісторыкаў можна заўрентавацца, што прынамсі частка аўтараў свядомая таго, што ніколі не было дзяржавы, якая называлася „Кіеўская Русь”. Быў толькі Рускі кага-

нат. Кіеўская князі, пераняўшы дзяржаўныя традыцыі ад цюркскіх хазараў, прысвоілі сабе таксама іх званне — каганаў. Полацкая дзяржава нават у час найбольшай магутнасці Каганату, пры панаванні Яраслава Мудрага, не была яго часткай. У Полацку існавала свая дынастыя, што ў сярэднявечнай Еўропе было галоўным паказчыкам незалежнасці краіны. Дык не вядома чаму некаторыя беларускія гісторыкі з мазахістичнай упартасцю пішуць пра супольную дзяржаву ўсіх усходніх славян. Раней, зразумела, патрабавалі гэтага ўлады для апраўдання палітычных інтэрэсаў Савецкага Саюза, цяпер мінуўшчыну хочуць так бачыць розныя інтэрэстары.

Тыя калегі, якім не падабаецца савецкая традыцыя, ахвотна ўцякаюць у міфалогію беларускасці Вялікага княства Літоўскага. Хаця гэта дзяржава ўзнікла на базе беларускай эканомікі, культуры і заканадаўства, стала яна ўласнасцю літоўскай дынастыі. Беларуская феадальная эліта, якая ўдзельнічала ў палітычным жыцці ВКЛ, адигрываля другарадную ролю. Княства вяло згодную з інтэрэсамі літоўскага этнасу палітыку. Літоўцы адмовіліся хрысціцца ў „рускай веры”, бо гэта пагражала б ім заняпадам уласнай культурнай адметнасці. Літоўскія князі прынялі каталіцызм і заключылі саюз з Польшчай, абыцалі паліям вызначаць на дзяржаўныя пасты толькі католікаў. Свядома супрацьставілі яны інтэрэсы каталіцкага феадальнага меншасці інтэрэсам беларуска-праваслаўнай феадальнай большасці, так шырока адкрытыя вароты для экспансіі каталіцызму

і польскай культуры, што неўзабаве самі патрацілі сваю культурную адметнасць. Дамінуючая ў Вялікім княстве Літоўскім беларуская культура ад XVI стагоддзя пастаянна спіхалаася ў напрамку фальклору, яе месца займаля лацінска-польская культура.

Пасля Люблінскай уніі і ўтварэння Рэчы Паспалітай працэс асіміляцыі беларускіх элітаў у польскай культуры пайшоў надта хутка. За два стагоддзі беларускія феадалы сталі патрыятычна настроенай шляхтай Рэчы Паспалітай, людзьмі польскай культуры і найчасцей каталіцкага веравызнання. Думалі яны амаль такім ж катэгорыямі як мазавецкая і малапольская шляхта. У час напалеонаўскай вайны 1812 г. шляхта, каб сабраць запасы харчоў для саюзной арміі, з такім энтузізмам рушыла рабаваць сваіх сялян, што палова іх падданых памерла ад голаду. Пасля вайны з дазволу цара Аляксандра I віленскі куратар Адам Чартарыскі на працягу некалькіх гадоў стварыў у Беларусі так дасканалую асветную польскую сістэму, якой ніколі не бывала на этнічных польскіх землях. Без падтрымкі мясцовай шляхты рэалізацыя палітыкі Чартарыскага была б зусім немагчымай. Няма ніякіх прадпрыемстваў, каб аспрэчваць факт, што Рэч Паспалітая так у палітычным, як і культурным сэнсе была польскай дзяржавай.

Шматлікі даследчыкі называюць Тадэвуша Касцюшку беларускім генералам, Станіслава Манюшку — беларускім кампазітаром, а Адама Міцкевіча — беларускім паэтам. Усе гэтыя знакамітыя людзі, хаця і былі беларускага паходжання, атаясамлівалі сябе з польскай культурай, свой талент

прысвяцілі Польшчы і польскай культуре. Дзякуючы, між іншым, іх працы і творчасці сотні тысяч салдат ішло ў 1919 г. з Пілсудскім на Мінск з глыбокім перакананнем, што ідуць вызваляць польскі горад.

Шляхецкая Рэч Паспалітая асімілявала ў асноўным грамадскія эліты. Шляхту не цікавіла культура сялян, таму вёска асталася запаведнікам някранутым чужымі ўплывамі. Ідэалогія Расійскай імперыі, прапагандаваная асабліва ў другой палове XIX стагоддзя, вызначала месца беларусам як аднаму з трох рускіх племёнаў. Побач з велікарусаў (расіян) і маларусаў (украінцаў) рускі народ стваралі заходнерусы (беларусы). Гэта ідэалогія была даволі прываблівай для беларусаў. Заходнерусізм неўзабаве стаў арганізаваным рухам і моцна паўпłyvaў на мышленне шматлікіх пакаленняў, асабліва людзей праваслаўнага веравызнання. Нават у пачатку XXI стагоддзя ўсё ўшчэдзе большасць беларусаў, свядомая сваёй адметнасці ад расіян, не ўяўляе існавання Беларусі без лучнасці з Расіяй. Русіфікацыя на Беларусі ахапіла не толькі эліты, але таксама плебейскія групы грамадства, што надало ёй прыкметы трываласці.

Шанц на нацыянальнае выратаванне дае беларусам толькі свая дзяржаўнасць, якая ў сапраўднасці і існуе, але пакуль што не служыць беларускаму народу. Дзяржава — гэта толькі інструмент палітыкі, якім, у выпадку Беларусі, карыстаюцца людзі з заходнерускім менталітэтам. Праўдападабенства, што гэты інструмент будзе ў руках беларусаў, пакуль невялікае, але не нулявое.

Яўген МІРАНОВІЧ

## Адкрыюцца новыя магчымасці

Размова са Славамірам ЛОДЗІНСКІМ — сацыёлагам, экспертом Сеймавай Камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей і Марцінам РЭМБАЧАМ — старшынёю Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь на тэму сітуацыі меншасцей напрэдадні ўваходу Польшчы ў Еўрапейскі Саюз.

— Якое будзе становішча нацыянальных меншасцей пасля ўваходу Польшчы ў Еўрапейскі Саюз?

Славамір Лодзінскі: — Напэўна лепшае. У Еўрапейскім Саюзе адміністрацыя аводзіць многа ўвагі таму, каб ва-

у адносінах да людзей іншага веравызнання або колеру скуры існуе, аднак, улады намагаюцца ліквідаваць такія прадузятасці.

Марцін Рэмбач: — Думаю, што сітуацыя меншасцей у Польшчы паправіц-

ныя праекты, звязаныя з дзейнасцю меншасцей.

— Апошнім часам часта ў выказванні маладых людзей адчуваецца боязь перад уваходам у ЕС. Асабліва хвалюе іх рынок працы.

М. Рэмбач: — Беспрацоўе будзе павялічвацца, нягледзячы на то, што ўвойдзем у ЕС, ці не. Аднак боязь маладых людзей, хаця маюць яны падставу так думачы спаглядаючы на цяперашнюю сітуацыю ў нашай краіне, не павінна засланіць магчымасцей, якія адкрыюцца перад імі.

С. Лодзінскі: — Падляшша з'яўляецца той тэрыторыяй, якая ў пару ні з іншымі рэгіёнамі скарыстае найбольш на ўваходзе ў ЕС. То тут будзе заходняя мяжа Еўропы, тут паявяцца новыя перспектывы не толькі бізнесменам, але і звычайнім людзям. Уваход у ЕС абазначае хутчэйшы развиціць тэрыторыі такіх як Падляшша, новыя месцы працы не толькі тут, але і ў Еўропе, бо самыя структуры ЕС будуть патрабаваць тысяч работнікаў. Аднак мусіць яны вытрымаць пэўныя патрабаванні.

— Якія?

С. Лодзінскі: — Найважнейшае — веданне моў. Маладыя людзі павінны інвеставаць у сябе, у сваю адукацыю і не баяцца рызыкі, бо такая сітуацыя, апрача эмоций, прымушае да працы над сабою.

— Студэнты ўсходнеславянскай фі-

лалогіі баяцца беспрацоўя, бо каму патрабныя знаўцы рускай ці беларускай моў?

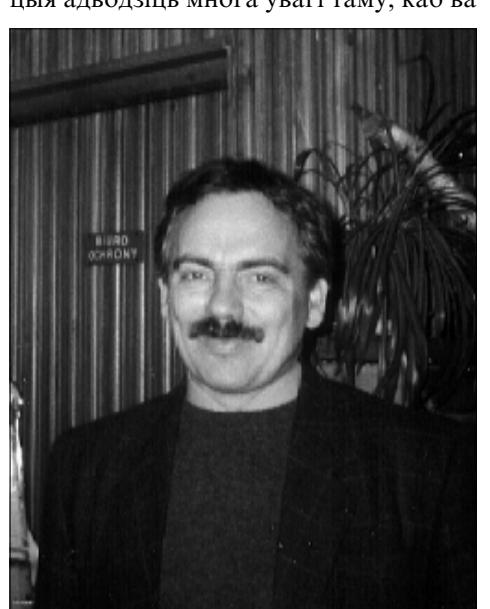
С. Лодзінскі: — Гэта крышку не так. Не павінны таго баяцца, бо мяжа ЕС будзе мяжой з Усходняй Еўропай, дзе ўжываюцца гэтыя моў. аднак, самога ведання моў малавата, каб знайсці сабе добрую пасаду на рынку працы, які стаўць штораз вышэйшыя планкі. Да ведання ўсходнеславянскіх моў патрэбныя яшчэ і эканамічныя веды, і ўмеласць карыстацца камп'ютэрам.

— А малады, якія выводзіцца з нацыянальных або этнічных меншасцей, якія павінны стаўціца да ўваходу ў ЕС?

М. Рэмбач: — Пазітыўна, бо іншасць у станоўчым сэнсе — гэта іх капитал, які можна, а нават трэба выкарыстоўваць. ЕС стварае новыя шанцы маладым людзям усіх нацый і веравызнанняў. Яна свайго роду ніва, на якой можна паказаць сваю культуру, адзначыць сваё існаванне.

С. Лодзінскі: — І тут магчымасць праявіць сябе маюць маладзёжныя арганізацыі, якія гуртуюць меншасці, а ў тым рэгіёне Польшчы іх няма, так як і людзей зацікаўленых і ахвотных да дзеяння. Актыўнасць і заангажаванне дзеячаў некаторых з іх (прыклад БАСУ) станоўчы ўспрымаецца польскімі ўладамі. Цяпер маладым людзям характэрная настойлівасць у імкненні да намечаных мэт, чаго папярэдняму пакаленню не ставала. Маём толькі надзею, што гэта яны ніколі не страцяць, бо гэта яны, цяперашнія вучні ліцэяў, студэнты будуть будаваць нашу будучыню.

— Вялікае дзякую за размову.  
Гутарыла Паўліна ШАФРАН



усях краінах-членах выконваліся права і свабоды нацый, якія ў іх праўляюцца. Апошнім часам штораз менш чуем аб тым, што дзесяці там, на Захадзе, даходзіць да парушэння або амежавання права меншасцей. Неталерантнасць

ца. Трэба на гэта часу і невялікіх палітычных змен, аднак, пры добрых рашэннях, меншасці могуць атрымаць карысці ў розных формах. Напрыклад, гэта могуць быць єўрапейскія фонды, якімі можна карыстацца рэалізуючы роз-

# Меншасці ў электронных СМИ

Праблема нацыянальных меншасцей штораз часцей паяўляеца ў прэсе, радыёвяшчанні і тэлебачанні. Прыкладам гэтага можа быць канферэнцыя „Меншасці ў электронных сродках масавай інфармацыі: мадэлі, вобраз, спадзяванні”, якая праходзіла ў Беластоку 3 і 4 снежня 2001 года.

У першы дзень адбылося неафіцыйнае спатканне прадстаўнікоў меншасцей з прадстаўнікамі тэлебачання і радыёвяшчання. У сустрэчы ўдзельнічалі украінцы, яўрэі, немцы, беларусы. Ім прадставілі новую мадэль блока прысвечаных ім праграм. Другі дзень пачаўся з выступленням старшыны: TVP S.A. — Тадэуша Скочка, Краёвай рады радыёвяшчання і тэлебачання Юльюша Браўна і Радыё Беласток — Ежы Мушынскага. Апрача гэтага ўдзельнікі спаткання мелі магчымасць сустрэчацца з Мірко Багатаем з Еўрапейскай этнічнай радыёвяшчальнай асацыяцыі, які ў сваім выступленні гаварыў аб прафесіянальным падыходзе да праблемы меншасцей у СМИ. Ахова іх правоў, родных моў, якія павышаюць вартасць інфармацыі, меншасная культура цікавыя не толькі для іх саміх, але гэта козыр, які можна выкарыстаць у тэлебачанні, каб прыцягнуць публіку.

Дырэктар Бюро рэгіянальных праграм TVP З Рышард Пацлаўскі прадставіў арганізацыйна-фінансавую структуру перадач для нацыянальных меншасцей. Закранутай была справа часу перадач. Усім часу гэтага было мала. Важней справай аказалася ўдзельніцтва прадстаўнікоў меншасцей у падрыхтоўцы праграм, як і журналістамі, бо добрае валоданне журналістамі мовай меншасці не гарантует яшчэ добрай якасці прадстаўленага матэрыялу. Спосаб набору журналістамі, іх прафесійнае дасканаленне і іх уплыў на важнейшыя раашэнні, звязаныя з праграмай — гэта толькі некаторыя з пастаўленых у дыскусіі спраў. Доўзам можа быць прыклад маладых роўнаў, якія прыходзяць з меншасцей, аднак шанцаў на працу не маюць.

Багуміла Бэрдыхоўская — дырэктор У Праграмы Польскага радыё гаварыла аб атракцынасці праграм для меншасцей і іх інтэграцыйна-інфармацыйнай ролі ў адносінах да шырэйшай публікі. Ставілася таксама справа грошай, якіх заўсёды і ўсім бракуе. Арганізатары канферэнцыі, якімі былі Радыё Беласток і TVP 3, прадстаўлялі магчымасці прыцягнення еўрапейскіх фондаў да фінансавання праграм для меншасцей. Кіраўнік Радыё Беласток Ежы Мушынскі, сказаў, што „пакуль будзе шэфам, грошы на праграмы для меншасцей будуть”. Крытычныя заувагі ўдзельнікі канферэнцыі мелі да Рышарда Пацлаўскага і Ежы Мушынскага, якія ў час дыскусіі пазбягалі вычарпальных адказаў на пастаўленыя пытанні.

Зацікаўленне выклікала выступленне Алана Дэйвіса, дырэктара Уэльскага тэлебачання.

Вальдэмар Янда з Бюро рэгіянальных праграм прадставіў прысвечаны меншасцям новы блок перадач, які паявіцца ў тэлефіры ў лютым 2002 г. Будзе ён трывати 55 мінут, а трансляванца будзе ў кожную суботу а гадзіне 10<sup>35</sup>. У першую суботу месяца будуть прэзентаваны фільмы аб меншасцях у замежных краінах: Чэхіі, Славакіі, Балгарыі і іншых. Наступная субота будзе падзелена на дзве праграмы: „Квартэт” ды „Кавальскі і Шміт”, прысвечаныя польска-нямецкім зносінам. Трэцяя субота адвядзіца ўкраінскай праграме „Тэленавіны” і меншаснаму рэпартажу. Апошняя субота праходзіць будзе пад лозунгам „Этнічныя кліматы” і ўяўляецца сабою будзе цыкл 6-мінутных рэпартажаў, звязаных з сабой адной тэмай. Пропанова не да канца спадабалася ўдзельнікам канферэнцыі, паколькі будзе гэта блок тэлевізійных адукацыйных праграм, а не нацыянальных меншасцей. З другога боку добра, што ўвогуле з'явілася пропанова змен у падыходзе да размеркавання эфірнага часу для меншасцей.

Увагу ўдзельнікаў прыцягнула асона Пятра Тыма, з прадстаўнікамі ўкраінскай меншасці, аўтара праграмы „Тэленавіны”, які атрымаў узнагароду за найлепшую праграму для меншасцей. Пра „Тэленавіны” згадаў у сваім пісьме презідэнт РП Аляксандар Квасненскі, які павіннаваў ўдзельнікаў канферэнцыі і пахваліў ініцыятыву такіх спатканняў.

Удзельнікі канферэнцыі мелі магчымасць паслушаць гасцей з Беларусі, Нямеччыны, Англіі, Чэхіі, Славакіі, Венгрыі, якія гаварылі як на практицы выглядае праца над праграмамі, падборка тэм і фінансаванне ў іх краінах. Можна толькі спадзявацца, што ўдзельнікі канферэнцыі абмяняюцца вопытам, выкарыстаюць яго ў сваёй працы.

Паўліна ШАФРАН



## Урок у парку

У арлянскай школе вучні, якія вывучаюць беларускую мову, ахвотна пазнаюць гісторыю свайго рэгіёна. Такую магчымасць стварае ім школа, у прыватнасці дырэктар Яўгенія Васілюк і настаўніца Яўгенія Тхарэўская. Апошняя так узбагачае праграму ўрокаў, каб развіваць ахвоту і матывацію да навукі роднай мовы сярод вучняў. Беларускую мову вывучаюць у Падставовай школе 78 вучняў. Аб значэнні роднай мовы вялікі беларускі пісьменнік Якуб Колас пісаў: „Роднае слова — гэта першая крыніца, праз якую мы пазнаём жыццё і акаляночы нас свет. Тому нам неабходна так старацца вывучаць сваю родную мову, ведаць і любіць лепшыя творы беларускай літаратуры. І перш за ёсць ведаць свой народ, яго гісторыю, яго багатую вусную творчасць”. А ў Арлянскай гміне ёсць што пазнаваць. Найбольш у самой Орлі.

28 лістапада вучні IV „а” класа з настаўніцай Яўгеніяй Тхарэўской наведалі дворскі парк XVIII стагоддзя, распложенны ў парку ў Орлі пры старой кафлярні. На 3-гаектарнай тэрыторыі расце шмат старых дрэў: вербы, каштаны, алея з вязам ды паасобныя ліпы, а дзенідзе захаваліся фруктовыя дрэвы старога саду. Малодшыя дрэвы пасадзілі яўрэі, сям’я Вайнштэйнаў, якіх была кафлярня, двар, навакольныя лугі і поле. Старэйшыя дрэвы пасадзілі пэўна адзін з уладальнікаў Орлі, якай ў сваёй пяцівяковай гісторыі была горадам Багавітынавіч, Тэнчынскіх, Радзівілаў, Браніцкіх і Вітгенштэйнаў. Ад мінулага застаўся ў прыродзе дворскі парк, які звычайна называюць „садам”. На жаль, у парку дрэў з году ў год убывае. Некаторыя з іх нехта ссякае, іншыя без апекі нішчэюць. У часах ПНР парк, хача быў занесены ў рэестр помнікаў прыроды, забетанавалі. Побач з рабілі

спортыплоцоўку. А здаровы ствол каштана трапіў у бетонныя абыдыкі пляцоўкі да танцаў. У час самаўрадаў забавы перанеслі ў цэнтр Орлі і стары парк перастаў каго-небудзь цікавіць. Толькі пасля маіх намаганняў, пры канцы 1999 года бетонны абруч вакол аднаго дрэва быў устаронены. Сёння парк выклікае сумнае ўражанне. Няма спортплоцоўкі, зараслі сцежкі і на траве пасвяцца каровы. Сачыць за паркам мае авалязак Гмінная ўправа, але яна абыякава ставіцца да гэтай праблемы. Дрэвы ўражваюць сваёй велічнасцю і прыгажосцю, асабліва вясной, калі цвітуць, і восенню, калі залоціцца лісце, і зімой, з інешем.

Дзеци ўжо па дарозе ў парк цешыліся экспкурсіяй і першым снегам. Што і раз ляцелі снежкі ў бок дзяўчат. Урок на паветры мінуў хутка і міла. Вучань са Шыльтоў Рафал Сцепанюк узяў з сабою пшанічнае зерне для падкормлівання птушак. Дзеци пазнаёміліся з гісторыяй парку і памерылі дыяметр старой ліпі. Каб абняць яе, трэба было з хlopщаў або 4 дзяўчыны. Густой, вязавай алея яшчэ ў 60-я гады карысталіся вучні, ідуць ў школу. Шашы тады яшчэ не было. Вучні з Мікалашоў чулі ад бацькоў аб колішній алеі праз парк.

На канец усе пазіравалі да фатаграфіі ў „Зорку”. У IV „а” класе, у які нядайна дайшло трох вучняў з Малінік, беларускую мову вывучаюць усе вучні, 16 асоб, у тым 9 дзяўчынк. Найбольш актыўныя вучаніцы — Моніка Сухар, Сільвія Русіновіч, Віялета Жужаль — усе з Орлі.

Стары парк мог бы прыцягваць і туристаў звонку, калі б самаўрадавыя ўлады хацелі падбаць пра мясцовыя каштоўнасці.

Міхал Мінцэвіч  
Фота аўтара

## Джэнтльмены пра грошы не гавораць

Калі б Бісмарк меў радыё і тэлебачанне, у XX стагоддзі ў Познані не было б палікаў, — напісаў быў адзін з даследчыкаў „самай доўгай вайны новай Еўропы”, тобок змагання за захаванне польскага тоеснасці пад прускім панаваннем.

Спадзявацца на тое, што ў выніку аднае ці дзвюх канферэнцый, нацыянальным меншасцям насыж адчыніцца дзвёры ў электронныя сродкі масавай інфармацыі, было б наўясцю. Аднак памалу мяняеца кімнат вакол пытання аб месцы мяняшынъ ў публічным радыёвяшчанні ці тэлебачанні, ды місіі тых жа ў падтрымліванні нацыянальнай і культурнай разнавіднасці Польшчы. Ніводзін паважны чалавек не стане ўжо на людзіх аспрэчваць права на доступ меншасцей да электронных СМИ. Нават у Беластоку.

Іншая справа — рэальная магчымасці. Колькі разоў чуў я дэкларацыі аб падтрымкы, запэўненні або разуменні патрэб і гэтак далей, і таму падобнае. Зараз за гэтым твар прамоўцы рабіўся заклапочаны, а ён сам

разводзіў рукамі і выказваў слова шкадавання: на жаль, няма на гэта грошай.

На канферэнцыі „Меншасці ў электронных медыях” выступаў Алан Дэйвіс з Вялікабрытаніі. Прадстаўляючы ўэльскую тэлевізію, дакладна распісаў што із колькі робіць. Нашы прамоўцы трymаюцца іншай філософіі. Старшыня Краёвай рады радыёвяшчання і тэлебачання сказаў, што яго ўстанова выдзеліла дадатковыя гроши на меншаснія перадачы ў радыё і тэлебачанні. Колькі? Не сказаў. Калі дырэктара Польскага радыё ў Беластоку спыталі, у колькі абыходзяцца яму перадачы на беларускай, літоўскай і ўкраінскай мовах, ён адаслаў зацікаўленых да кіраўніка рэдакцыі нацыянальных меншасцей. Маўляў, хай скажа, ці журнaliсты добра зарабляюць.

Джэнтльмены пра грошы не гавораць. Але яны ў іх ёсць. Свае. Калі пра грошы не хочуць гаварыць чыноўнікі, з’яўляецца недавер.

Мікола ВАЎРАНЮК

Гарадская публічная бібліятэка ў Кляшчэлях збірае і захоўвае старыя дакументы, выданні, фотаздымкі ды іншыя матэрыялы па гісторыі Кляшчэль і ваколіцы.

Звяртаеца яна з просьбай да ўсіх, хто мае такія матэрыялы, каб наведалі бібліятэку асабіста або паведамілі пра свае зборы пісьмова або па телефоне (ГПБ знаходзіцца ў мясцовай Пачатковай школе).

Усе дакументы гістарычнага харак-

тару пра Кляшчэлі і наваколле будуть добра служыць вучням Пачатковай школы, гімназістам, студэнтам ды даследчыкам. Імі ахвотна будуть карыстацца журнaliсты і рэдактары рэгіянальных прэсы ды выдаўцы папулярнанавуковых часопісаў.

Задума добрая і дзеянне карыснае. Варта ж ведаць найбліжэйшую гісторыю. Калі застанецца яна ў памяці жыхароў Кляшчэльскай гміны, яны не згуляць сваёй тоеснасці.

(ЯЦ)

# Зорка

старонка для дзяцей



Рэдакцыя „Моцы Нарвы”. У першым радзе (злева): Анна Дудзіч, Патрыцыя Кос (галоўны рэдактар), Барбара Жэрунь (сакратар). Стаяць злева: Эвеліна Пліс, Івона Траишотка, Эдыта Хіліманюк, Юстына Вышкоўская, Іаанна Дунай, Рафал Сельвясяк.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

## Ад рэдакцыі „Моцы Нарвы”

Ранак. Звоніць званок. Падымаюся з вялікай ахвотай нешта зрабіць. Веру, што праца будзе праходзіць хутка, а артыкулы атрымаюцца змястоўнымі. Уяўляю тую працу так: да ўсіх трэба ўмець „падысці”. Думаю, што з гэтым не будзе клопату. І яшчэ — не хвалявацца, калі нешта не выйдзе. Думаю, што найважнейшае, гэта захаваць спакой і веру ў людзей, з якімі прыйдзеца мne працаваць.

Вось такія праблемы, але калі свядома іх кранаем — ці ж можа быць дрэнна? Хіба не, самі прачытайце і ацаніце.

„Моц Нарвы” адлюстроўвае сілу, якую мы, думаю, „атрымалі” ад нечага вышэйшага дзеля стварэння газеты. Гэтае месца на ўсіх паўплывала да таго, што артыкулы сыпаліся як з рукава і вось такім чынам узникла гэтая назва.

Знойдзене тут чатыры інтэрв’ю, фельетоны, легенду, апавяданне, інфармацыю, вершы, а калі вы няўпэўнены, што зрабіць са святочным карпам — вам дапаможа Рафал. Калі хочаце пагуляць — рашыце крыжаванку.

Усім чытачам ад імя нашай рэдакцыі жадаю цудоўных свят Ражджаства Хрыстова.

Патрыцыя Кос,  
галоўны рэдактар

## Скажу вам праўду...

**Інтэрв’ю з Томкам Сулімам, вучнем III класа бельскага белліцэя, удзельнікам „Бардаўскай весні 2001”.**

— Як пачалася твая прыгода з „Зоркай”?

— Прывід з „Зоркай” пачалася ў мяне недзе два гады таму, калі я прыехаў на XVI Сустрэчы „Зоркі”.

— Як ты думаеш, Сустрэчы „Зоркі” патрэбныя?

— Натуральна, сустрэчы патрэбныя, каб сустрэцца са сваімі аднагодкамі, добра пагуляць і, перш за ўсё, каб навучыцца журналістыкі.

— А цяпер пра іншае. Ад якога часу ты іграеш на гітары?

— На гітары я пачаў іграць дзя-

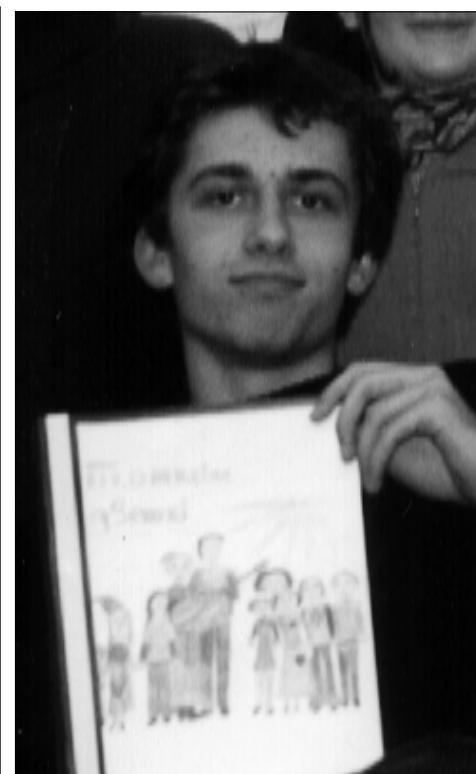
куочы Сустрэчам „Зоркі”. Першы раз узяў гітару ў рукі перад першымі маймі Сустрэчамі.

— Адкуль думка, каб удзельнічаць у „Бардаўскай весні”?

— Тэма „Бардаўскай весні” узнікла намнога пазней, як напісаў свае першыя творы. На выступленне я рашыўся недзе ў час канікул. І на шчасце давёў сваю думку да канца.

— Адкуль твае зацікаўленні бардаўскай музыкай?

— Тоё, што я выконваю не з’яўляецца класічнай музыкай бардаў. Думаю, што мяне можна парыўнаць да рок-барда. Слухаю гуртоў. Пры нагодзе, прывітанні Н.Р.М., майму



## Чаму людзі так мала чытаюць?

Аднойчы вечарам я сядзела ў пакой і думала, чаму людзі так мала чытаюць кніжак. Не магла я сабе адказаць на гэтае пытанне. Сама таксама замнога не чытаю, бо калі хачу нешта прачытаць, зараз з’яўляеца нейкае заданне да выканання. Думаю, што каб было менш спраў ў моладзі — яна больш чытала б. Мая выхавацелька сказала нам, што пры чытанні кніжак развіваецца ўяўленне. Хаця б таму, думаю, варта гэтым займацца. Абязважковыя чытанні спачатку заўжды не цікавыя, але пасля прачытання я зразумела, што ў кожнай кніжцы свой сэнс. Часта людзі прыходзяць у бібліятэку і не ведаюць, якую ўяўляю кніжку. Часта бывае так, што возьмуць кніжку, аднак яе не чытаюць. На шчасце, ёсьць людзі, якія любяць кнігі і многа чытаюць. Думаю, што чытанне кніжак спрыяе нашаму развіццю.

Эдыта Хіліманюк,  
V „а” кл. ПШ у Нарве

## Першы снег

Сыплецца з неба снег

Мяккі, белы, пушысты

Для дзяцей — радасць і смех

Падзымуў вецер парыўісты

Хмарка ўцякла

з гэтага месца,

дзе была.

Калі ты прыйдзеш да мяне

Белы снег і мароз?

Раман Лушчынскі, V „б” кл. ПШ  
н-р 3 у Бельску-Падляскім

## Рай

У ліхую гадзіну

Я хаваюся пад пярыну

Я шаную гэтую хвіліну

I шаную я сваю радзіму

I мой родны край.

Для мяне — гэта рай.

Рафал Сельвясяк



У рэдакцыі тэкстаў дапамагалі старэйшыя сябры. Бася Жэрунь (злева) і Грахына Харатыянок.  
Фота Ганны КАНДРАЦЮК

## Прывід, ці неапазнаны лятучы аб'ект?

Нарва — невялікая мясцовасць на Беласточчыне. І хто б мог спадзявацца, што тут здарыцца столькі нештодзённых спраў. А вось яны. Спачатку мы пабачылі ў акне якоесці дзіўнае свято. Яно паказвалася і ў іншых месцах. Але нідзе і ніхто не чуў, як хтосьці ў другім пакой стукае ў сцяну. А гэты пакой у нас быў пусты. Калі хто туды заходзіў, адразу тыя гукі сціхалі. Мы вельмі спалохаліся і перакруцілі ключ у замку. Потым шкадавалі, што тое зрабілі, але было ўжо запозна. Стуканне ў сцяну ўсё ўзмацнялася. Нарэшце хтосьці застукаў у дзвёры, але ніводная з нас не наважылася падысці да іх, не згадваючы ўжо пра тое, каб іх адчынці! Наканец асона, якая стаяла пад дзвярыма, адазвалася. Мы пачулі голас Ані, але адкрыць дзвя-

рэй баяліся. Думалі, што нейкі прывід гаворыць яе голасам. Урэшце адважылася я і... адчыніла. Убачыла Аню. У яе вобліку было нешта дзіўнае, жахлівае нават. Можа яна ў хеўры з духамі? — падумала ся нам.

Апрача гэтага здарэння мы перажывалі яшчэ іншыя! Для прыкладу (а можна прывесці незлічоную іх колькасць), у кожную раніцу, калі мы яшчэ спалі, будзіла нас радыё, што стаяла ў пакоі. Яго ніхто ніколі не ўключачаў!

Сардечна запрашаю ўсіх у нарваўскую гасцініцу. Перад усім тых, якія любяць аповесці жаху ды хочуць перажыць незвычайную прыгоду або адчуць на спіне мурашкі.

**Бася Жэрунь, II „ц” кл. Гімназіі н-р 3 у Бельску-Падляшскім**

### З архіва X...

## Загінула смерцю лётчыка!

На ХХ Сустрэчах дайшло да злачынства! Седзячы ўнаучы на ложку я ўбачыў муху. Яна мяне вельмі ўсхвалявала. Прыляцела да мяне і села на вуха, а пазней на нос. Прагнаў я гэтую муху, а яна зноў да мяне! Та-

ды я схапіў сябраў бот і шпурнуў ім у муху. Яна загінула смерцю лётчыка... Цяпер няхай кожная муха ведае, што мяне лепш абмінаць!

**Рафал Сельвясяк, II „б” кл. Гімназіі ў Орлі („Моц Нарвы”)**

таму, мой слоўнік сціплы. З-за гэтага я не ўзмозе дакладна выказваць свае думкі і апошнім часам пішу тэксты на польскай мове. Але гэта толькі таму, каб больш дакладна перадаць усё, што хачу. Большы націск кладу на беларускую мову.

**— Ці не думаеш, каб пайсці далей вучыцца ў музычным накірунку?**

— Калі ідзе пра будучыню, яшчэ не ведаю. Няма ў мяне ніякай музычнай падрыхтоўкі. Я — самавук. Многа яшчэ перада мною навукі, спявання, бо мне здаецца, што співаць яшчэ не ўмейю. Пакуль што, астаетца мне аматарская бардаўская музыка, напрыклад, пры нейкіх нагодах — сустрэчах, вогнішчах. Файна ўзяць гітару і нешта зайграць.

**— Якія ў цябе зацікаўленні па-за музыкай?**

— Перад усім — сучасная літара-

тура, журналістыка, фатаграфія, крышку гісторыя (пішу ў „Бельскі гасцінец”). Найважнейшае — быць свядомым свайго. Люблю этнографію, этнамузыку.

**— Ты сказаў, што не ўмееши співаць, а мы чулі, што адзін з членau журны быў захоплены твайм выступленнем. Што гэта для цябе значыць?**

— Я тады крыху быў пазнаёміўся з Лявонам Вольскім, які, вось, так добра мяне ацаніў. Гэта мой ідал, але цяпер ужо і мой сябра. Думаю, што ён не мог інакш сказаць. Я малады, напэўна ён хацеў мяне нейкім чынам падбадзёрыць. Я вельмі добра ведаю, якія былі ў мяне недахопы, але, вядома, такая пахвала добра ўпльывае на мяне.

**— А як гэты поспех прынялі твае сябры, настаўнікі і бацькі?**

— Дарэчы, не лічу гэтага поспе-

## Сустрачанскі міні-слоўнік

За „дваццаць гадоў” Сустрэч „Зоркі” намножылася ды разышлося па людзях шмат арыгінальных слоў, выразаў, моўных дзівоснасцей. Наша навамова — вынік непісьменнасці і механічнага перакладу з беларускай на польскую мову (і наадварот) ды жывы ўплыў гаворак усіх куткоў Беласточчыны. Но выя слова ўзнікалі таксама ў натхненні, якое нярэдка авалодвала сустэчнікамі. Слоўнік, з мэтай ачышчэння, прыдумалі сустрачанскія кэрэктары. Гэтыя, пасля праверкі і кэрэктуры рэдакцыйных тэкстаў, „адкручвалі нана ч голаў і ставілі яе калі ложка”.

Ніжэй прыводзім слова і іх катроткае тлумачэнне.

**ВЫПСТРЫКАНЫ АЎТАР** — сустречнік, які прыехаў на курсы і пад уплывам „зажэртых журналістаў” напісаў некалькі артыкулаў, а пасля, ужо вярнуўшыся дахаты, пра ўсё забыў.

**ДВУХМОЎНЫ ЯЗЫК** — ???, паводле кантэксту, гэта мова, на якой размаўляюць нашы навучэнцы беларускай мовы.

**ДУМКАДАЎЦА** — паводле рэдакцыі „Нарвавік”, сам Нарвавік.

**ЗАЖЭРТЫЯ ЖУРНАЛІСТЫ** — рэдакцыя з галавой у творчым дзеянні або сустречнікі пасля абеду.

**КАНАПЭ** — бутэрброды, аднак не звычайнія — яны павінны паляжаць прынамсі два дні пад падушкай сустречніка.

**МЕТРАПРЫЕМСТВА** — мера-прыемства, якое ліцаць па выпусках і працягваеца яно ўжо 20 гадоў, г.з. шэсць гадоў.

**ФАХУВЕЦЬ АД СВІСЦЁЛАК** — той хто вучыць стругаць дудкі.

**ЮГО** — паводле галоўнага рэдактара „Томкавых дзетак”, скарачэнне слова Югаславія, паводле кантэксту — толькі займеннік „яго”. (працяг будзе)

**ЗОРКА**

Sukces	Rząd	Łapówka	Dar
Panorama	Balet	Bór	Młodzież
		Punkt	
		Ząb	
Lazur			
	Łuk		
Wieloryb			

## Польска-беларуская крыжаванка № 51

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавы ўзнагароды.

**Адказ на крыжаванку н-р 46:** Мат, карп, пёрка, клас, кніжка, ода, армада. Акно, Ліда, пажар, кіёск, аса, правіла.

Узнагароды — фламастэры — выйграли: **Анія Бурак, Раман Лушчынскі і Эвеліна Гайко** з Бельскі-Падляшскага, **Юстына Аўласюк** са Старога-Беразова, **Наталя Такаюк** з Орлі, **Івона Гайдук і Паўліна Дэмітрук** з Нарвы, **Моніка Яноўская** з Дубін. Віншаем. Узнагароды чакаюць вас у рэдакцыі.

# Міжнароднае спатканне археолагаў

Беластоцкі ўніверсітэт стаў на два дні месцам сустрэчы археолагаў Падляшша і Беларусі. У чацвер, 6 снежня, канферэнцыю адкрылі прафесар Галіна Паравіновіч — дзекан Гісторычна-сацыялагічнага аддзялення і прафесар Ганна Канопка — дырэктар Інстытута гісторыі, якія прадставілі сучасны стан археалогіі. Нягледзячы на адсутнасць датацый, археалогія на нашай тэрыторыі знаходзіцца на высокай пазіцыі ў парапінні з іншымі рэгіёнамі Польшчы.

Ежы Мацейчык з Ваяводскага аддзеяла службы аховы помнікаў расказаў пра даследаванні, якія вяліся ў 2000-2001 гадах у нашым ваяводстве. Гаварыў ён таксама і пра патрэбныя ў працы археолагаў інструменты, паказаў лічбавую ортрафотакарту як прыкладны даследчыкі інструмент, які прымяняецца пры вывучэнні першабытных стаянак у паўночна-ўсходній Польшчы.

Вынікі археалагічных даследаванняў на Пунскай і Сейненскай зямлі прадстаўвіў Юрка Лапо з Музея народнай культуры ў Венгажэве. Паказаў ён шэрраг прадметаў штодзённага карыстання і расказаў гісторыю Мазур.

Канферэнцыя праходзіла ў трох сектыях. Першая з іх, прысвечаная каменіну і бронзавому веку, зімала вы-

нікамі археалагічных доследаў курганага могільніка ў мясцовасці Сінец на Мазурах. Госцем гэтай групы быў доктар Міхал Чарніўскі з Інстытута гісторыі НАН Беларусі ў Мінску, які прадставіў найноўшыя вынікі даследаванняў Гродзеншчыны. Другая секцыя займалася рannim жалезным векам і перыядам перасялення народаў. Удзельнічалі ў ёй Аляксандар Мядзведзеў з Мінска, Гжэгаж Калвак і Міраслаў Гофман з Вармінска-Музурска гаунарэта.

Крыстына Бянькоўская з Падляшскага Музея прадставіла вынікі даследаванняў у Вышках. Апрача гэтага ў канферэнцыі ўдзельнічалі археолагі з Беларусі, якія прадставілі спосабы і вынікі працы на Гродзеншчыне і Палессі.

Міжнароднае спатканне археолагаў, якія сказаў адзін з удзельнікаў канферэнцыі Юрка Лапо, было патрэбным. „Такія сустрэчы адбываюцца рэдка, бо занятыя раскопкамі археолагі часам замыкаюцца ў сваім свеце і не маюць часу на канферэнцыі, семінары і абмен вопытам. А яны памагаюць не толькі ў даследаваннях, бо прадстаўляюць новыя методы працы, але і накіроўваюць на новы шлях, прымушаюць да большага высліку”.

Паўліна ШАФРАН

У нашых самадзейнікаў

## Марыя Врублеўская



Марыя Врублеўская з Гарадка, салістка і член калектыву „Распіяваны Гарадок”, вярнулася на сцэну толькі некалькі гадоў таму. Перапынак (шматгадовы) на выхаванне дзяцей не сапсаваў, аднак, яе голас і не змарнаваў талент.

Для яе не праблема — высокія ці нізкія ноты трэба заспіваць. У яе ёсьць усе якасці, патрэбныя беларускай песні. Крыштальная чысціня голасу, цудоўная інтэнсія, няма інтэрвалавых нячистасцей.

Марыя Врублеўская выходзіць на сцэну з канкрэтным планам, увасабляеца ў сваю ролю і як бы яднаеца са слухачом.

Ацэнъваючы спеў Марыі Врублеўскай, я б дала ёй адны плюсы. У яе таксама вельмі трапны рэпертуар, які падкрэслівае магчымасці яе голасу.

На апошнім Фестывалі беларускай песні ў Беластоку Марыя Врублеўская ўпэўнена заняла першое месца ў катэгорыі апрацаванай народнай песні. Яна заспівала беларускую народную песню „Што за хлопец” — і колкі было ў гэтым спеве ўнутранага хараства, далікатнасці, адчування прыгожага — не прыхарашанага, а ідулага проста з яе душы.

Адрыяна Семянюк  
Фота Сяргея Грыневіцкага (з архіва)

## Яшчэ ў восеньскім настроі

У Гайнайскім доме культуры працуе выстаўка прац вучняў гайнайскіх падставовых школ і гімназій, якія займаюцца ў мастацкім гуртку „Дэфармацыя”, што дзейнічае пры ГДК. Працы падстаўлі ў час пленэраў арганізаваных апекуном мастацкага кружка Зінаідай Якуць у гарадскім парку.

Да выканання восеньскіх прац выкарыстаны каля дзесяці мастацкіх тэхнік. Малодшыя вучні выканалі тканіну з су-

хіх раслін, малівалі лісты дрэў, а пасля адбівалі іх на паперы, падкладвалі лісты пад паперу і адлюстроўвалі іх малюючы па паперы крэйдай. Крыху старэйшыя вучні карысталіся акварэльнымі фарбамі і рысавалі каляровымі алоўкамі. Цікавымі атрымаліся працы з выразных і выдзергтых узорамі. Найстарэйшыя вучні рабілі прыгожыя вітражы з каляровай паперы. Усіх мастакоў аб'ядноўвала адна тэма — восень. (ам-3)

# Дзякую, ой, дзякую

Зло — у нас саміх. Ды добро — пры крышыне добрай волі — можна ў сабе вызваліць і пераможа яно ўсю дрэнь. Да такіх вывадаў павінен дайсці малады глядач, які выйдзе з Беластоцкага лялечнага тэатра пасля спектакля *Wielkie dzięki*\*. Мікола Андрэёў, гродзенскі рэжысёр, узяў на варштат казку-п'есу іншага беларуса, вядомага паэта, перакладчыка і драматурга Анатоля Вярцінскага „Дзякую, вялікае дзякую” (першы раз паставлена ў 1974 г.). Сюжэт гэтай аднагадзінай п'есы досьць просты. Маладзюсенькі, прыгажусенькі і дужы Вітэчка (у перакладзе Адама Дзірмы) рашыў перамагчы Цмока, злое зерне засеняе ў ваколіцы праследавацелем замяняць добрым, а пры нагодзе вызваліць Верку (*Wierka — błyścząca iskierka*), дачку аднаго з суседзяў.

Рэжысёр пайшоў крыху напрасткі. Ледзь не ўся першая частка п'есы гэта апавед словамі Вітэчкавых Мамулі-Бабулі і Татулі-Дзядулі пра тое, што кепскага здарылася ў ваколіцы, калі апошняга сына яшчэ на свеце не было і калі, спаўшы, дараставаў (па-магічнаму хутка). Няма ў той частцы сцэнічнага дзеяння, якое наперад рухала б сюжэт. Толькі тады, калі Вітэчка вырушае на барацьбу з Цмокам, спектакль набірае тэмпай. Дарэчы, уся дынаміка прадстаўлення гэта, галоўным чынам, заслуга дасведчанага і вядомага сцэнографа Веслава Юркоўскага. Месца дзеяння вызначае вярчальная канструкцыя, якую кранаюць у рух трох акцёраў у масках — спачатку апавядальнікі, роля якіх пасля зводзіцца да чыста тэхнічных функцый: папічачоў дэкарацый. У адной са сцэн рэжысёр не выкарыстаў ідэі стварэння шырмы з агромністай постаці трохголовага Цмоку. Вось, паявіўся той жахлівы Цмок на авансцэне, пастрашыў, і столькі ўсяго.

Асабліва з пункту гледжання дарослага гледача (хаты не ў яго адрас пра пануецаўцца найноўшыя прадстаўленне ў БЛТ), у п'есе „Wielkie dzięki” скрываючыца дзве таямніцы, звязаныя з сюжэт-

на-драматургічным пластом спектакля. Цудоўна здзяйсненіе мара аб дзіцяці пажылога сужонства, у гадах відавочна па-за нараджальными магчымасцямі. Вітэчка спадае ім з неба, як зорачка, літаральна. Пасля таго, як вырасце, сплючы, прызнае іх за бацькоў. Другое цуда мае месца, калі Застрэлены Татулем-Дзядулем ліс уваскрасае. Толькі адны раскіданні і дабро, якія вызваліць у сабе лісіцу забойца, апраўдвае гэту незвычайную (казачную?) з'яву. У візуальным пласце, аднак, нічога цудоўнага няма ў гэтым прабуджэнні з мёртвых.

Цяжка таксама растлумачыць старавінні пераплятання жывога плана (акцёраў на сцэне) з лялечным. Акцёры, выступаючыя жыўём мелі, здаецца, пашыраць пакет способаў сцэнічнага выяўлення. Нашто? Малады глядач у разгубленасці; не ведае, ці Мамуля-Бабуля гэта тая пані, што співае дзіцятку ў лульцы, ці, мабыць — лялька, што ракні марыла пра сыночка.

Магчыма, я проста чапляюся. Тоё, што ў кожнай пастаноўцы для дзяцей найважнейшае, значыць, пасланне, мала ў ёй чытэльнае. Не здзіўляе затым, што дзеткі, выходзячы з прэм'ерае пастаноўкі, паўтаралі за Вітэчкам магічнае слова, што дабро за сабой нясе: „Dziękuję, dziękuję”. Я таксама дзякую пастаноўшчыкам.

Да слова кажучы, не магу падзякаўць дырэкцыі БЛТ за новыя крэслы. Праўда, мяккія яны ды прыгожыя. Аднак даросламу гледачу ногі ніяк не змяшчаюцца паміж радамі. Га? Лялечны тэатр — дзіцячы? Разглядаючы ягоны рэпертуар, не толькі. А да таго ж, з дзецемі прыходзяць сюды таксама бацькі. Да я за тыя фатэлі вельмі дзякую, як той казаў.

Мацей Халадоўскі

\* „Wielkie dzięki” Анатоля Вярцінскага, пераклад Адама Дзірмы, рэжысёра Міколы Андрэёва, сценаграфія Веслава Юркоўскага, музыка Сяргея Бельцокова. Прэм'ера: 7 снежня 2001, Беластоцкі лялечны тэатр.

## Агляд непрафесійнага мастацтва

У VIII Аглядзе непрафесійнага мастацтва Гайнайскай зямлі, што адбыўся ў Гайнайскім доме культуры, прынялі ўдзел 34 мастакі Гайнайскага павета, якія паказалі больш за 120 прац. Абвяшчэнне рэзультатаў конкурсу і адкрыціе выстаўкі адбылося 2 снежня 2001 года ў ГДК. Першую ўзнагароду атрымала Зінаіда Якуць (на здымку) за тканую працу „Першая”, а дзве другія раўнапраўныя ўзнагароды атрымалі Пётр Гаган за алейную карціну „Феадосія” і Ілонія Кандрацюк за алейны нацюроморт.

— Загаловак „Першая” — гэта метафора. Праца гэтая была першай, якая паўстала пасля цяжкіх асабістых перажыванняў і першай, якую ткала я паводле свайго праекта. Кожную задуму я мушчу ўнутрана перажыць, а пасля бяруся за яе выкананне. Кветка на трэшчыне ў скале — сімвал маіх пагодлівых думак, — кажа Зінаіда Якуць, выпускнік мастацкага ліцэя ў Супраслі. — Я вельмі перажывала, бо першы раз адважылася публічна паказаць свае працы, хаты мастацтвам займаюся з 1983 года, калі зачончыла вучобу ў Супраслі.

На выстаўцы ў ГДК можна ўбачыць разьбу ў драўніне і гліне, барэльефы,



фатаграфіі, гафтованыя і пастэльныя працы, работы выкананыя алоўкамі і намаляваныя на шклі, працы выкананыя тэхнікай лінарэту і баціку.

Вылучэнні атрымалі Баляслай Гвоздзік, Юстына Гвоздзік, Эва Вішнёўская, Ілона Захай, Тамара Кердалевіч, Радаслаў Жэра, Анджэй Міркоўскі, Галена Шпілько, Яраслаў Шаршуновіч, Моніка Зялінская і Баляслай Паўлоўскі.

Аляксей МАРОЗ

Фота аўтара

# Першыя хрысціяне

Што і раз гучыць лозунг пра еднасць хрысціян і вяртанне да хрысціянскіх кананёў Еўропы. А як яно выглядала пры сваіх вытоках? Якое веравызнанне — найбліжэй Прауды? Разважаюць і вучоныя ў Пісанні, і звычайнія вернікі, не без сварак. А якая была раннехрысціянская царква, якой вучні верна трывалі „ў апостальской навуцы і супольнасці, ламаніх хлебам, і ў малівах” (Ап. Дз. 2, 42)?

Апостальская рэлігія не мела храмаў, алтароў, цырымоній, кадзілаў, багатага літургічнага аблачэння. Яе ідэя не быўлі ніякія рытуальныя практикі, а адно пабожнае наследаванне Ісусу Хрысту. У царкоўную грамадскасць не ўступала ся адрозу пасля нараджэння, а з вольнага выбара; рашэнне пра ўваход на дарогу Христову прымай свядомы чалавек.

Хрысціянская рэлігія таго часу не прызнавала пасрэдніцтва свяшчэнніка між чалавекам і Богам, а гроши не мелі ніякага значэння ў атрыманні збаўляючай ласкі Божай.

У дамах малітывы не было ніякіх святых абразоў ні рэліквій. Не практикаваліся аскез і пілігримкі ў святыя месцы.

Не было святароў, манаҳаў ні асоб з абавязку бязжэнных. Кожны веруючы жыў у непасрэднай лучнасці з Богам. Сын Божы — Ісус Хрыстос быў адзіным пасрэднікам між Богам і чалавекам. Прапаведавалі яго, згодна з яго воліяй, у духу і праудзе (Ян 4, 24). Рэлігія выпаўняла думкі, сэрцы і ўсё адроджанае жыццё.

Апостальская навука абапіралася на двух фундаментальных прынцыпах: усе патомкі Адама і Евы саграшылі, таму ўсё без выключэння падлягаюць смерці, бо „заплатай за грэх ёсь смерць” (Рым. 6, 23); смерць Хрыста адмаўляе грэх свету, а ўсіх веруючых у Яго збаўляе ад кары смерці і запёнівае ім вечнае жыццё.

Збаўленне гэта дар Божы, абумоўлены верай, гэта значыць шчырым пры-

няццем таго дару. Прыняцце дару выклікае нянявісць да грэху, дае апамятанне і зачатак новому жыццю. Апостал Пётр казаў: „апамятайцеся, і хай кожны з вас дасца ахрысціцца ў імя Ісуса Хрыста на адпушчэнне граху ваших” (Ап. Дз. 2, 38).

Апосталы не наказвалі ні ізраільцям, ні язычнікам, каб змянілі сваё веравызнанне, а каб змянілі сваё жыццё. Дамагаліся, каб паслядоўнікі Хрыста адракліся ад граху, які аддаляе чалавека ад Бога, пазбаўляе яго радасці і вечнага жыцця.

Змена жыцця — не прыроджаная магчымасць чалавека, а дар ласкі Божай. **Бо вы ласкай збаўлены праз веру, і тое не з вас: Божы гэта дар, не з учынкаў, каб гэтым ніхто не ганарыўся. Бомы яго тварэннем, створаныя ў Ісусе Хрысле да добрых учынкаў, да якіх прызначыў нас Бог, каб мы ў іх хадзілі** (Эфез. 2, 8-10).

Невядомым у той час было акрэсленне „практикуючы”, паколькі вера была раўназначна практиканню яе, згодна са словамі Якуба: **вера, калі ніяма учынкаў — мёртвая сама ў сабе** (Як., 2, 17).

Навернутыя, якіх называлі святымі, былі шанаванымі грэчаскім і рымскім грамадствамі, расpusнымі і грэшнымі, паколькі хрысціяне не кралі, не сварыліся, не распальвалі і не трымалі гневу. Не бачылася хрысціяня на публічных забавах, у цырках, ды былі ўсюды там, дзе траба было лагодзіць пакуты, даць палёгку ў няволі, суцешыць, накарміць галодных. Панавалі сярод іх невядомыя раней братэрства, роўнасць і любоў. Не было адрознення з-за паходжання, нацыянальнасці і колеру скury. Рэалізацыя ідэі міласэрнасці была настолькі далёкая, што хрысціяне прадавалі сваю маёрасць, каб накарміць галодных, адзеяньніх, прыгарнуць праследаваных.

## Непакорныя

З увагай прачытаў я допіс Мікалая Лук'яніка п.з. „Памянялі шкуру” ў „Ніве” № 46 і скажу, што напісана трапна і праудзіва. Тоё, што маем трохмільённую армію беспрацоўных — вынік дзеяння салідарніцкай кааліцыі (хтось мусіць быць вінаваты), аднак думаю, што пры цяперашній кааліцыі (СЛД і іншых) гэтая армія хутка дасцягне і да пяці мільёнаў. Бо Варшава слухаецца загадаў і парад Вішнгтона, Бруса і Берліна. Калісці мы слухалі „слушныя” парады адной толькі Масквы і неяк жылося — не найгорш.

Аўтар пры канцы сваіх высноў заключае, што ў Польшчы амаль не было посткамуністаў і была сапраўдная дэмакратыя. „Не пазачыялі ж у нашай дзяржаве храмаў, маладыя пары вянчаліся ў цэрквях ды касцёлах, хрысцілі сваіх дзетак”. Лічыць — было цудоўна, як у раю. Но сярод палякі і не было камуністаў, але сярод нас, беларусаў, не бракавала нават і бальшавікоў; сёння яны сядзяць як мышы пад мятылою, атрымліваючы вялікія пенсіі за свае „заслугі”, іхнія дзецы забяспечаны на цэлае жыццё і чужое ім слова „беспрацоў”.

А як вянчаліся і хрысцілі сваіх дзетак? Мой швагер і сястра, калі жаніліся ў 1951 годзе, зусім не вянчаліся, бо ён быў ваеннаслужачым. Першае дзіця яны ахрысцілі патаемна, але нехта данес пра гэта ку́ды трэба і швагер ледзь вылез з бяды. Другога дзіцяці яны ўжо не хрысцілі.

Можна гаварыць, што ў нас была дэмакратыя, але хто яе дабіўся? Напэўна не мы,

беларусы, але палякі — непакорны народ. Яны, хаця жылі 133 гады пад няволяй, аднак ведаюць смак свабоды, роднага слова, спадчыны, гісторыі, веры. А мы амаль цэлае жыццё жывем пад чужым ярмом і нічога не навучыліся. Смешна робіцца, калі прыгануць колішнія партыйныя сходы, дзе мы, беларусы, гікалі паміж сабою па-польску — хто ўмеў і хто не ўмеў. Гаварыць пабеларуску было забаронена. Пры той демакратыі дамінуючай была польская мова і няхай палякі не стогнуць, што амаль не былі савецкай рэспублікай.

Зараз пасля вайны краіна будавалася, вырасталі школы і месцы працы ўсім. Гамулка восенню 1956 года прыблізіў нас яшчэ бліжэй дэмакратыі развольваючы хілья калгасы, селянін стаў працаўца на сваёй зямельцы, хаця абавязковыя пастаўкі быў вымушаны аддаваць як пад нямецкай акупациі. Слаўны Герак розныя кантынгенты ліквідаваў з месца. Гэты правадыр узяў узор не з усходу, а з захаду. Мы павінны паставіць яму залатыя помнік, бо дзякуючы яму селянін атрымаў пенсію; салідарнікі, СЛД і іншыя нам гэтай паслугі ніколі не зрабілі б.

Прыпомніо яшчэ колішніе, калі я выпісваў кніжкі з Захаду, пераважна рэлігійнага зместу. Яны, на шчасце, прыходзілі на мой адрес і мяне за гэта некалькі разоў выклікалі ў камітэт; я там абяцаў, што перастану пісаць на Захад. Таварышы добра ведалі, што я буду пісаць туды далей і адзін з іх шчыра сказаў мне:

— Калі б ты так пісаў жывучы ў Савецкім Саюзе, дык даўно загніў бы на Калыме, а ў нас можна яшчэ пагуляць.

І гэта праўда.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Фундаментам маралі быў дэкалог, значыць, дзесяць Запаведзю Божых, перададзеных ізраільскому народу ў Богам запісанай форме на гары Сінай. У той час дэкалог быў вядомы ў яго арыгінальнай версіі, г.зн. у той час, калі ён знаходзіцца ў Святым Пісанні (2 Майс. 20), а не змененай, як у каталіцкай.

Апостальская царква ведалі тры абрэды: устаноўленыя Хрыстом — **хрест, вячэр Гасподнюю і абрэд пакоры** (умыванне ног). Абрэды гэтыя не трактаваліся як таінствы (сакраменты), якія маюць прыносіць ласку і ўсвячаючы душы, а як урачыстае рашэнне Хрыста памятнага характару і сімвал ласкай ужо атрыманых.

Хрест быў для раннехрысціянской царквы памяткай смерці і ўваскрасення Хрыста і сімвалам новага жыцця ў Хрысле (Рым. 6, 2, 3). Гасподняя вячэр рэалізавалася пад дзвімю постасцямі: хлеба і віна. Не навучалася ў той час аб прысутнасці Хрыста ў таінстве. Кожны веруючы быў у пастаяннай лучнасці з Айцом, Хрыстом і Святым Духам.

Першыя хрысціяне свяцілі суботу як памятку стварэння (1 Майс. 2, 1, 2), дзень адпачынку згодна з чацвёртай запаведзю докалога і асаблівым знаком Божы. (2 Майс. 20, 8-11; Эз. 20, 12, 20). Хрыстос называў сябе панам суботы (Мар. 2, 27-28). Загадаў таксама, каб маліща за адпаведнае захаванне гэтага дня (Мац. 24, 20).

Аб Божым плане збаўлення чалавечтва апосталы, згодна з выказваннямі прарокаў Старога Запавету і наказамі Хрыста вучылі, што на зямлі прывернеца парадак і шчасце, якія існавалі ад пачатку свету. (Адк. 20).

Арганізацыя апостальской царквы абмежаваная была да самых простых формаў. Характарызавалася ладам і парадкам Божым, які не патрабаваў паправак, змен ці дапаўненняў. Кожная царква (збор) дзейнічала ў паразуменні з апосталамі і евангелістамі (гр. *поімноі*, лац. *пасторэс*), якім даручаныя былі апека над духоўнымі справамі вернікаў і набажэнствамі. Для дапамогі старэйшым дадавалася аднаго ці некалькіх дыякананаў, значыць, слуг, якія займаюць апекай над убоўгімі і матэрыяльнымі справамі царквы, а ў выпадку патрэбы былі яны сакратарамі і скарбнікамі царквы. Кіраўнікі збораў мелі права жаніцца, выпаўнялі сваю ролю з выбару ўсіх грамады і маглі быць адкликаны са сваіх функцый, калі не вялі ўзорна сваіх дамоў.

Брацтва праваслаўнай моладзі, якое дзейнічае пры Свята-Троіцкім саборы ў Гайнайцы, з верасня аднавіла спаткі на пятніцах, у час якіх абліяркоўваючыца справы маладых людзей. У гэтым годзе моладзь спатыкалася з педагогам Ірэнай Сніткоўскай. Тэмай сустэреч былі залежнасці ад алкаголю і наркотыкаў. Найчасцей вучні спатыкалися з апекуном брацтва іерэем Андрэем Буслоўскім, які гаварыў, між іншым, пра стаўленне Праваслаўнай царквы да абортаў і самагубства.

Апякун брацтва адзначыў, што святыя айцы Царквы, а сярод іх св. св. Ян Дамаскін, Грыгорый Багаслоў, Грыгорый Нісскі і Афанасій Вялікі лічылі, што адначасова атрыманне душы і цела — умова правільнага развіцця дзіцяці, а чалавек з'яўляецца поўным людскім арганізмам ад моманту зачынення да біялагічнай смерці. Нагадаў ён, што ў час некаторых багаслужбаў гаворыцца аб плодзе, як аб паўнацэнным чалавеку, а св. Сяргей Раданежскі тройчы закрычаў у час Літургіі, будучы яшчэ

Загад Хрыста наказваў несці Евангелле ўсіму стварэнню, прадбачваў, апрач лакальнай царкоўнай арганізацыі таксама арганізацыю царквы ўсеагульной. На спраўнасць усеагульнай арганізацыі складваліся дары і пасады раздзялянныя з натхнення Святога Духа людзям праверанай пабожнасці. Апостал Павел пералічвае трыя функцыі: апосталы, прарокі, евангелісты, пастыры, настайнікі. Ды ніводзін з іх, нават апостал Павел, не меў права на тое, каб адчуваць сябе першым (1 П. 5, 1-4; Ап. Дз. 2, 14; Ап. Дз. 10, 25, 26; Гал. 2, 7-9).

Чыстасць у навучанні і мараль царквы пільна берагліся, ды адбывалася ўсё гэта ў духу братэрскай любові. У выпадку вынікнення віны і выразнай паправы меў ён магчымасць вярнуцца ў царкву.

Хоць лічылася, што гроши не маюць значэння ў атрыманні збаўлення, выступалі яны ў актах удзячнасці за атрыманную ласкі. Збіраліся гроши не дзеля пабудовы пампезных святыняў, аздабляння іх ці літургічнага адзення, а для рассяяння на ўсёй зямлі навукі Хрыстовай. Вялікая частка дару перадавалася на успамажэнне ўдовай, сірот і ўбогіх.

Набажэнствы былі простирыя. Не разлічвалася на захапленне зроку і слыху, а на ўплыў на інтэлект, сумленне і сэрца. Пасля чытання Святога Пісання і спявання літургічных песняў, вернікі супольна маліліся, навучалі і павучалі адны адных.

У апостальской рэлігіі не было малітваў за памерлых, паколькі не верылася тады ў далейшае жыццё пасля смерці чалавека. Чакалася ўваскрасення, ды аж пры паўторным прыходзе Ісуса Хрыста.

Смерць, як і ў Старым Запавете, лічылася за штосьць кшталтам сну; памерлы чалавек чакаў „абуджэння” Богам, а так званая **другая смерць** прызначана была для адпакутваючых грэшнікаў і мела быць канцом іх існавання.

Царква вучыла паслушэнства і павагі да свецкіх улад, калі іх рашэнні не былі супяречлівія з правам Божым, **бо больш трэба слухаць Бога, чым людзей**. Царква наказвала шанаваць законы, чыноўнікаў, ураднікаў і за іх маліца. Але хрысціяне паўстрымоўваліся ад узделу ў палітычным жыцці.

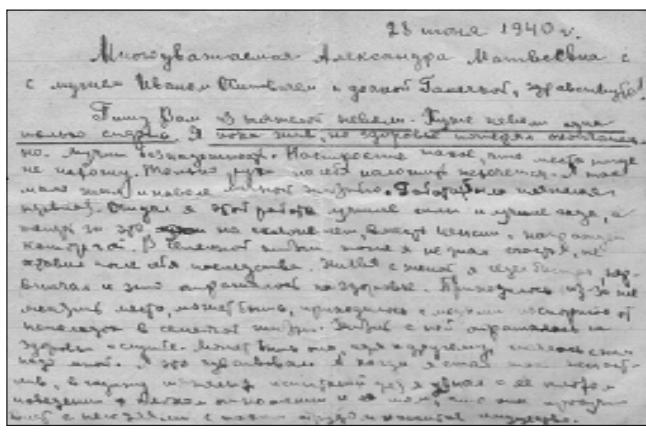
Хрысціяне жылі так, быццам жылі пры канцы свету.

Міра Лукша

## Жыццёвые справы маладых

у лоне маці. Паводле айцоў Царквы, людское жыц

# Пакутны лёс



Аўтограф апошняга ліста Аляксандры Матвеевне Хлябіч.

(заканчэнне; пачатак у 49 н-ры)

У 1930-х гадах у Савецкім Саюзе пачаліся рэпрэсіі. У адпаведнасці з 58 артыкулам Крымінальнага кодэкса СССР масава арыштоўваліся ворагі народа, якіх абвінавачвалі ў шкодніцтве, шпіянажы, антысавецкай дзеянасці. У першую чаргу пацярпела інтэлігенцыя.

Гаўрыл Лайрашук быў арыштаваны па 58 артыкуле і 26 снежня 1936 года ў пазасудовым парадку прыгавораны да ссылкі ў лагер Ерцава Архангельскай вобласці. Відаць, абвінавацілі яго ў шпіянажы на карысць Польшчы, паколькі ў 1923 г. польска-савецкую граніцу перайшоў ён нелегальна. З лагера Гаўрыл пісаць за мяжу, у родныя Рыбакі, не мог. Але перапісваўся з Аляксандрай Матвеевнай Хлябіч, сваячкай і суседкай з Рыбакоў, якая жыла ў Маскве. У сямейным архіве маскоўскіх Хлябічаў захаваліся трох лістах — два з 1939 і адзін з 1940 года.

Гаўрыл Лайрашук не мог змірыцца з абсурдным абвінавачаннем. „Я не лічу сябе ворагам народа, — пісаў ён з лагера, — ні ворагам савецкай улады і камуністычнай партыі, таму маю надзею, што са справай разбяруцца. Даходзіць да нас чуткі, што справы пераглядаюцца. Ёсьць ужо выпадкі вызвалення па 58 артыкуле”. Пісаў ён скаргу пра курорту

СССР Андрэю Вышынскому, намерваўся пісаць Надзеждзе Крупской — „роднай маці савецкага настаўніцтва”. Безвынікова. Скардзіўся, што няма ў яго ні матэрыяльнай, ні маральнай падтрымкі, ні блізкіх людзей, якія хадайнічалі б аб ім на волі. Жонка, якая прыехала наведаць яго ў лагеры, замест падтрымкі на духу, нарабіла толькі сораму, „звязаўшыся з нягоднікам з яснымі гузікамі на маіх вачах, калі я сядзеў у зоне як у клетцы”.

Гаўрыл працаваў у лагернай школе. „Учора мы сустрэлі Новы год, — пісаў у лісце ад 1 студзеня 1939 года. — Нас было восем чалавек: адзін лекар, які загадвае бальніцай, і сем чалавек настаўнікаў, з якіх два дацэнты і адзін аўтар падручніка па геаметрыі для сярэдняй школы Гангнус. Прыйнеслі мы ў клас дзеўчаткі, фельчарка зрабіла нам Дзеда Мароза”.

Матэрыяльныя ўмовы ў лагеры былі цяжкія, зняволенія галадалі. „Вышиліце, калі ёсьць у Вас такая магчымасць, — пісаў Гаўрыл Аляксандры Матвеевні ў згаданым лісце, — нямнога сухарыкаў, нямнога цукру і часнaku. Пасылкі даходзіць добра. У пасылку можна пакласці кнігу, якая ў Вас засталася”. Але Хлябічы, відаць, не адпісалі і просьбы аб пасылках не выканалі, бо ў чарговым лісце ад 12 лютага 1939 г. Гаўрыл скардзіўся, што „напісаць няма каму, а тыя, якім пішу, застаюцца глухімі”. Пераконваў ён Аляксандру Матвеевну, што пісаць яму можна і што перапіска не адаб'ецца на яе становішчы. Паўторна прасіў зрабіць яму пасылку. „Цяжка знаходзіцца, — пісаў ён, — сярод людзей, якія атрымоўваюць у месяц адну або

дзве пасылкі, гроши, лісты, і адварочваца або выходзіць, калі яны абедаюць або частуюць адзін аднаго. Праціў бы я Вас выслаць мне як найхутчэй прадуктовую пасылаку, калі Вам не вельмі цяжка ў матэрыяльным плане. У пасылаку можна пакласці сухароў, нямнога часнaku, цукру, канвертаў. Добра было б, калі б у яе ўложылі астаўшуюся ў Вас кнігу, некалькі нумароў настаўніцкай газеты, хустачку, ручнік, зубны парашок, маленькае лястэрка і грэбень, і па магчымасці старую цёплую кашулю”.

У пачатку 1939 г. Гаўрыл хварэў плеўрытам. Да здароўя ўжо не вярнуўся, адчуваў сябе штораз горш. Апошні ліст Аляксандры Матвеевні ад 20 чэрвеня 1940 г. гэта свайго роду падрахунак жыцця і развітанне з бліzkімі.

„Пішу Вам з цяжкай няволі. Горш няволі адна толькі смерць. Я пакуль жывы, але здароўе страціў канчаткова. Мучыць безнадзейнасць. Настрой такі, што месца нідзе не знаходжу. Толькі рукі на сябе наляжыць не хочацца. Я так мала жыў асабістым жыццём і на свабодзе.

Праца была цяжкая, нервовая. Аддаў я гэтай працы лепшыя сілы і лепшыя гады, а цяпер за гэта на старасць замест пенсіі ўзнагароджаны катаргай. (...)

Мабыць, тут будуць жыць у недалёкай будучыні вольныя людзі і будуць радавацца, хация можа быць і не будуць ведаць, што іх шчасце пабудавана на маёй крыві і косцях.

Цяжка, Аляксандра Матвеевна, быць пахаваным жывым, цяжка жывому класіці ў магілу!”

Дату смерці і месца пахавання Гаўрыла Лайрашука намагалася ў 1991 г. установіць дачка Аляксандры Матвеевны, Галіна Іванаўна Станкевіч. У адказ на яе пісьмо, накіраванае ва Упраўленне КДБ СССР, прыйшла толькі спраўка з Прокуратуры Маскоўскай вобласці аб яго рэабілітацыі.

Віталь ЛУБА  
Фота з архіва Віктара Буры



Гаўрыл Лайрашук (лістамад 1935 г.).



Ерцава — лагернае пасяленне на Паўночнай чыгунцы, у Архангельскай вобласці, якое цяпер знаходзіцца ў стаўбе вымірання. Тут распаложаны быў дзеў буйныя зоны. У адной з іх размяшчаўся Навучальна-вытворчы лагерны пункт № 6, у які сасланы быў Гаўрыл Лайрашук.

## Ага-ага!

А ці вы бачылі ж такога? Я першы раз ба-  
чу, вось, гэтага злоснага чалавека. Узла-  
ванага ўвесь час, на ўсё і на ўся. Як хтосьці  
такой пранцы не залезе пад скурву, дык, калі  
не на ўладу, дык ўжо ж на Бога наракае —  
ну, як можа быць у жніўні такое надвор'е?!  
Ці ж не назавеш такога асобеня злосным?  
Та ўжэ ж! Нават калі гэта твой добры кам-  
паньён. Ці ў ліцэі ты з ім сядзеў за адной пар-  
тай, ці ў арміі вас разам пагналі, у гэтыя  
самыя, камашы. На год, бо ж у так званым  
міжчасе і Юрый, і гэты самы, Панцялейман,  
святое імя якое далі гэтаму будучаму злос-  
ніку тата з мамкай, — студыі нейкія там  
штудзіравалі. Панты, бо так у скарачэнні ды  
чулліва называеца наш герой, канчай ча-  
тыры розныя вучэльні, на ўсім разбіраеца,  
толькі робіць зусім іншае ад таго, чаго на-  
вучыўся ў школах. Разумееце, гэта ж сёння  
так усюды — вучыся, вучыся, працы мець  
не маеш... Далакопам быў Панты не адно  
лета ў Аўстрый, праводзіў там аўстрыйцаў  
за малыя гроши на той лепшы бок; праўда,  
тыя леты дык не прачынаўся ад гарэлкі. Чা-  
му якраз аўстрыйцам да магілі спадарож-  
нічала панурая морда Панцялеймана Ку-  
нэнэйскага? Ну, маглі быць гэта нават  
і амерыканцы, дык з тых мала што пахава-  
еш, усе спальваюцца, каб следу не было.  
А паховіны еўрапейскія, традыцыйныя,  
міжземнаморскай культуры, — апора ўво-  
гule культуры, павагі да чалавечага цела  
і духа. Панты любіць весці доўгія размовы  
пра ту культуру, звесцяўчы свой рымскі  
профіль над кухлем „Тыскага” або ўздыма-  
ючы ў задуменнасці свае шэра-блакітныя

вочы ў цёмна-шклянную маршандскую столу. У мутна-цёмным лісце, дзе адбіваюцца лімпі і штучныя кветкі, адбліскваюцца чалавечыя галаваногі-галаварукі гасцей, з якіх усё раздзея хтосьці глядзіць у неба, гэта значыць, у тое шкло, якое хітра распластастаў на столі ўласнік-мастак, ведаючы, што ўжо пасля пару праміляў робіцца тым больш кайфовым. Найбольш тая столі ці-  
кавіць дзяцей, ды яны рэдка туды заходзіць з мамамі на шклянчуку соку, калі ўспла, або на маленьку філіжаночку гарбаты (торбачка з заваркай, кубік цукру, ажно тры пій-  
сят, ледзь не як за піва!). Дзеці за сваё кароткае быццё дзецьмі глядзіць у хмары, у неба, праста ў сонца, пакуль ім вялікія не растлумачаць, што гэта шкодна. Дык, дзіця ўцягнутае ў кавярню, так як хтосьці першы раз, спатыкаецца, і здаецца яму, што толькі пльве-  
ве па падлозе, а сапраўдна — тамака ўверсе. А няйвінная мамка ягоная, замест да дыг-  
настага буфета, над якім пад зіхатлівымі эк-  
ранамі тэлевізараў падрэмваюцца Касі-Басі, замест да барменак, падыхаюцца да рагаво-  
га століка, дзе трывают, заглыбіўшыся ў па-  
перах, напрыклад, Дудка ці Даміцэля, або,  
вось, Панты, і пігтаеца тая непрытомная мамуля, колькі каштует кубачак гарбаты.  
„Тыші пеньдзесёнт!” — адкажа вам афіцыйным голасам там спачываючая асоба.  
А колькі кава? А хто каву п'е ў кавярні!  
„Спытайце ў каляжанкі!” — тыцнуньц выпадае пальцам у Касю ці Басю. Пасядзіш у „Маршандзе”, — бы тут ужо здавен робіш.

Панты запальвае цыгарэту, зразу абстуквае ў шклянную попелку жарыну. То ж у апошні час кідае курыць. Зноўку запальвае. И смаліць. Ага, запальнічку хавае ў кішэню. Хавае ад клептамана. Клептаман той сам не курыць, ды запальнічкі сцягае. На-

ват не звочыш калі. Потым уласную запальнічку можаш купіць у барменак за тры злоты. Мо той клептаман дзеліцца тымі трима злотамі з Кася-Басямі? Панты праўляраў ахвоту клептамана да сцягвання чаго-колькев. Падсоўваў яму аўтаручкі ды алоўкі. Паколькі клептаман — вельмі пісьменны, дык аўтаматычна мог пусціць у рух сваю прагу, свінушы „Паркер” ці звычайны агрызены ў творчай мэнцы „Бік”. Ды не! Клептаман не палакоміўся нават на „Паркер” з новымі атрамантавымі патронамі! Значыць, усё ж, нейкі гешэфт у яго ёсьць з Кася-Басямі. Пэўна, не клептаман ён, а звычайны злодзея. А Панты злуеца — хацеў бы спакойна папаліць, паглядзець на Касін бюст, што выпукваеца над плоскасцю буфета, пасёбаць піва, а тут азіраца трэба, ці табе не хоча хтосьці падсцібрэць запальнічку! Тым больш, што клептаман, ціхмняны, здавалася б, хлопец, прысабечвае не толькі запальнічкі. Ён — злодзея ідэй! Перахапіў быў на ляту самыя сучасныя помыслы Панцялеймана Кунцэнэйскага, і з гэтага гроши мае! И на ўвесь свет пра яго, хай і пляткуюць ворагі, але ж гавораць. Нават пра ту анекдатычную цягу да скрадвання запальнічак. А Панты, нават як далакоп, як амаль дыпламаваны гісторык, інфарматык, графік, палітык, эсэіст, будаўнік, нават хіба і крыху медык (не буде пералічваць усіх прафесій, якіх вучыўся ў школах), вядомы ў розных колах, мусіці кіенуць за ўласнай злосці і плявашца жоўцю па закуццях цэнтра Беластока! И як тут не злавацца!

Усё ж, Панты — цывілізаваны чалавек. И мае час ад часу шчасце. Усе фірмы, дзе працаўаў, ляжнулі пасля яго адыходу. Адны жаўць, таму, што іх пакінуў. Іншыя — што, далакопам быўши, адмысловіа ях уграбіў.

Адно не пакінуў — сваю фармацыю. Бо яна ў Беластоку яшчэ тримаецца. Но і не так у ваяводскім месце, а ў самоткім яго цэнтры. Але, як нармальную, файнную жонку, толькі таму, што яна з Бельска, можна пакінуць і партыю, і памяць іх на штосьці іншае. Ды чамусыці не кожны гэта разумее. Но для гэтага трэба мець інтэлігентнасць, або, прынамсі, інтэлігентнае выражэнне твару.

Села Даміцэля з Гандзяй і Дарафеем за суседнім столікам. З усіх сіл супрацтавілася суму ў душы ды кепскому надвор'ю. И прыкрасі звязанай з тым, што кульгае, нахадзіўшыся па чужых падворках. И нейкай журба яе стала ахапляць. А Панты — тут як тут. Як ветрам здзымула Даміцэліных калег. Ну, хоць гэтай дапячэ! Касі-Басі замітусіліся: прагоніць наведальнікаў Панты сваёю злосцю!

— Даміцэля... — прашаптала барменка, нахіліўшы бюст над столікам. — Толькі спакойні...

— А што? Грошай мала? — пачаў гаману са сваёй ахвярай Панты. — Дарабляеш?

— Даводзіцца, — кіўнула ў задуменні Даміцэля.

— На мяне не разлічваі, хоць ты вельмі сексуальная. У „Маршандзе” ў нікога няма такіх цыцак, як у цябе.

— То ж вядома... — і тут раптам Даміцэля зразумела, за каго ўзяў яе гэты пануры туп у акулях. — Ага. Толькі што ў кедах, да таго кульгаючы, не падчэпіш абы-каго.

— И дадала, размахнуўшысі:

— А я — дачка дрывеска з Белавежскай пушчы!

— Ага... Ага... — за сваімі акулярамі падчэпіў пад стол і мужык, самы злосны ў Беластоку.

Міра ЛУКША

# Музейны фонд

Грамадскі камітэт пабудовы Музея і асяродка беларускай культуры ў Гайнаўцы праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні на пабудову музея (у польскай і замежнай валютах) просім пералічваць на раахунак: **PKO BP S.A. O/ Hajnówka, nr konta: 26 10201332 100120228.**

## Спіс чарговых ахвяравальникаў:

5 048. Барбара Ярош (Заверце)	50,00 зл.
5 049. Дары сабраныя ў скарбонку ў Музеі (4.06.2001 г.)	381,00 зл.
5 050. Віктар Панасюк (Гайнаўка)	50,00 зл.
5 051. Васіль Петручук (Беласток)	34,00 зл.
5 052. Ніна Сідарук (Гайнаўка)	14,00 зл.
5 053. Антаніна Смалюк (Гайнаўка)	30,00 зл.
5 054. Дары сабраныя ў скарбонку ў Музеі (6.08.2001 г.)	258,00 зл.
5 055. Дзіцячы лагер у Белавежы	21,00 зл.
5 056. Праўленне Аддзела БГКТ у Гайнаўцы	100,00 зл.
5 057. Дары сабраныя ў скарбонку ў Музеі (16.08.2001 г.)	230,00 зл.
5 058. Аляксей Харкевіч (Гайнаўка)	50,00 зл.
5 059. Міхал Голуб (Гайнаўка)	20,00 зл.
5 060. Наталля Герасімюк (Гайнаўка)	85,86 зл.
5 061. Ніна Прыступюк (Гайнаўка)	10,00 зл.
5 062. Дары сабраныя ў скарбонку ў Музеі (4.10.2001 г.)	148,88 зл.
5 063. Ян Карчэўскі (Гайнаўка)	25,00 зл.

Дзякуем.

Наш адрас: **Spoleczny Komitet Budowy Muzeum i Ośrodka Kultury Białoruskiej, 17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 42, tel. (085) 682 28 89.**

# Вер – не вер

Астроне! Адна мая сяброўка сніца мне вельмі часта. Раз мы з ёю ў Афганістане (вельмі дакладна бачу краявід), сышодзім з нейкае горкі. У мяне на спіне ранец, а яшчэ і вялікая коўдра-мата, якую я трymаю над галавой. Тая лубкая коўдра, ведаю, што яна двайная, мне перашкаджае. Раздзяляю яе напалову, адну складаю ў ранец, другую скідаю з горкі ўніз; маем зараз спусціца. Кажу: „Глядзі, куды яна ўпадзе, лавіе!” Сяброўка з'ядждае па каменні; яна ў добрых скуранных горных ботах, прызмляеца шчасліва. А я памаленьку спускаюся, злажу, трymаючыся за кусты. На нізе аказваецца, што тae другое часткі коўдры няма. „Чаму ты яе не падняла!” — я ў адча, а сяброўка адказвае, што не заўважыла, што я коўдру падзяліла напалову, і не бачыла, куды яна паляцела.

Яшчэ раз мне сніцся сон, дзе мы з сяброўкою кудысьці злазілі. Яна ўжо ўнізে, над вадой, здаецца, возерам. А я злажу па нейкіх дабудаваных збоку старое мураванае будынкі сходах, без прыступкаў, пахільых, небяспечных. Я ўжо амаль над зям-

лём, ды бачу, што прыйдзеца скакаць, а пада мною прорва недзе ў пяць метраў. Дык я зноў узлажу назад, і неяк зверху, пзуна, дастаюся на той пляж; не памятаю, якім чынам я знаходжуся каля сяброўкі ля тae вады. Я гляджу, а яна, не азіраючыся на мяне, ужо пайшла.

МИРКА

Мірка! У тваіх снах найважнейшае тое, што як у адным, так і ў другім вы з сяброўкай сыходзілі ўніз. Горш было б, калі бы так караскаліся ўверх, як ты злазіла ўніз у другім сне: па небяспечных сходах, а яшчэ ж ты апынулася над прорвай. Гэта магло б прадвяшчаць вялікія цяжкасці ў тваім жыцці.

У тваім другім сне ты аблінула перашкоды і, нягледзячы на пяціметровую прорву, упэўнена скочыла ўніз, на пляж. А ведаеш, што абазначае падзенне з вышыні? Гонар і пашану для цябе ад іншых.

Шкада, што тваю сяброўку не цікавіць твая дапамога. Спачатку яна не злавіла тваёй коўдры, якая ў гэтым кантэксле не абазначае хваробы, а сяброўскую далонь, а пасля пайшла, не дачакаўшыся цябе на пляжы. Але ёй, бадай, і так ўсё ўдасца, бо лёгка ёй сыходзілася ў Афганістане ў гарах, і над вадою ў другім сне.

АСТРОН

Выедуць туды студэнты ды маладыя беспрацоўныя, у большасці адукаваныя людзі, з кваліфікацыямі, якія ў нашай краіне, на жаль, не могуць знайсці сабе працу.

Ёсць і ў Нямеччыне беспрацоўныя, але яны не пойдуць апекавацца старымі, хворымі людзьмі, бо атрымліваюць большую беспрацоўную успамогу, чым наше магістры, канструктары там заробяць. Мне здаецца, што наше людзі ёсць і будуць далей белымі неграмі, якія працуяць на Захадзе. I... ёсць яшчэ такая прымаўка:

*Імкнецца Польчча ў Еўропу,  
Падціраці немцам ...*

Мікалай Лук'янюк

# Будзе лепш?

Напрыканцы лістапада пачаў я ў тэлебачанні інфармацыю, што ў будучым годзе наша моладзь зможа легальна выехаць на працу ў Нямеччыну. Маладыя людзі ахвотныя працаўцаць у Нямеччыне павінны зарэгістравацца ў Ваяводскім бюро працы. Павінны добра ведаць нямецкую мову. Спачатку будзе падпісаны з імі контракт на адзін год, а пасля, калі добра справяцца з працай, дык нямецкі бок прадоўжыць ім дамову. Праца будзе заключацца ў асноўным на апецы над старымі, хворымі людзьмі, якія такі апекі патрабуюць.

# Свінні могуць атакаваць чалавека

Свінні — крыніца мяса і тлушчу, другі па велічыні гатунак у жывёлагадоўлі. Звычайна спакойныя, а нават палахлівыя, могуць давесці да смерці асоб, якія іх даглядаюць.

У лістападзе г.г. непраўдападобная трагедыя скалыхнула жыхарамі вёскі Бажаева. У хляве быў знойдзены частковы аб'едзены труп 66-гадовага селяніна. Даглядачага свіннай мужчыну спасціг інфаркт. Зваліўся ён паміж свіннай, а тыя заатакавалі непрытомнага хворага. Абараняўся ён інстынктыўна ад раз'юшанай жывёлы, абычым сведчаць раны на руках. Свінні нешчаслівцу разарвалі твар, выгрызлі вуха і вока, дабраліся да бядра.

— Ці гэта праўда, што калі свіння пачуе кроў, можа заатакаваць чалавека? — пытаю лекара ветэрынары Юзэфа Бжану, які працуе ў Орлі.

— Свіння свінні няроўная. Бываюць спакойныя штукі, і агрэсіўныя, а гэта залежыць ад генетычных абумоўленасцей, — кажа ветурач. — Яна ж не мае разуму. Пабачыла ляжачага і пачала есці. У свіннай наглядаеца паўсюдны канібалізм. Бывае, што ў статку знойдзенца свіннай, якая іншым абкусвае хвасты. Гэта з'ява выступае на фермах. Мяне вызывалі на ферму ў Шчытках, дзе ку-

саліся два кныры. Ледзь мы іх разлілі вадой. Пасля ў аднаго кныра раненні сышываў я дзве гадзіны.

Свінні могуць заатакаваць чалавека. Асабліва небяспечнымі бываюць стадныя кныры і свінаматкі з малымі пасытамі. Апошняя бываюць асабліва агрэсіўнымі, калі пачуоць віск па расяці. У маёй практицы здарыліся два выпадкі пакусання жанчын, калі з-за няўлагі наступілі яны на па расяці. У Крывічах кныр забіў карову (іклом прабіў вену і карова абяскровілася).

Адзін селянін з Рыгораўцаў выклікаў мяне да хворай пасля родаў свінаматкі. Калі я заехаў на панадворак, дома была толькі гаспадыня. Гаспадар паехаў у лес. Дзве гадзіны ўціхаміраваў жывёлу. Пазней гаспадар признаўся, што баяўся свінні і таму не было яго дома.

Агрэсіўнымі бываюць пеўні. У Маскоўцах певень так пакалечыў жанчыну, што тая трапіла да хірурга, а певень — пад ветэрынары нагляд, хаця практична птаства шаленствам не хварэе.

З жывёлай трэба абыходзіцца лагодна, але рашуча. Хаця жывёла здаецца быць пакорнай, да канца невядома, што можа здарыцца.

Міхал Мінцэвіч

# Наши герои

Вельмі шкада, што наше людзі не цэніць сваіх герояў, не шануюць сваёй роднай мовы, а таксама амаль варожа адносяцца да сваіх родных „Нівы” і „Часопіса”. Сёння прадаць ці падпісаць у вёсцы наше родныя газеты — гэта непасільная праца. Хаця я неяк выконваю свой абязянак і газеты не ідуць на зварт, аднак калі мяне не стане на пошце, бо хутка адыйду на пенсію, дык ніхто мяне не заступіць, бо ў цэлай гміні не знойдзенца такі дурань як Панфілюк, што цэлым сэрцам і душою адданы родным „Ніве” і „Часопісу”.

А як мяне цэніць там, у Беластоку? Не ведаю, хаця калі была яшчэ цэнзура, дык мае допісы друкаваліся ў 97%, а сёння, калі цэнзуры няма, друкуюцца ажно трох працэнты маіх допісаў, а 97% ідуць у рэдакцыінае смецце. А гэта толькі таму, што ў нас пануе бліскучая дэмакратыя, а да таго ж яшчэ назавуць мяне невукам і дурнем на

старонках „Нівы”; пераважна робяць гэта завалокі з „роднай” Беларусі. (...) Маєм сладкіх літаратаў як Ян Чыкін, Сакрат Яновіч, Аляксандар Баршчэўскі, Надзея Артымовіч, Віктар Швед і шмат іншых і павінны мы мець свой разум і не слухацца чужынцаў туپу Янкі Трацяка з Гродна; хай ён у сябе робіць парадкі.

Мала праўдападобна, што напісанае мною будзе надрукавана на старонках „Нівы”, хаця павінны гэта зрабіць, бо ў нас жа дэмакратыя з Захаду.

Мікалай Панфілюк

Паважаны спадар Панфілюк! Пералічаныя Вамі наше сладкія літараторы мабыць ведаюць тайны нашай рэдакцыінай кухні і безумоўна маюць свой разум. Чужынцы ж напэўна думалі, што мы друкуем Вас стопрацэнтна. Цяпер і яны асвядомяцца, якая ў нас калісці была карысць ад цэнзуры, а цяпер, пры дэмакратыі — якое мора Вам разліўное!

Аляксандар Вярбицкі

# Сухія таполі пры дарогах

Сухія таполі стаялі там-сям паабапал дарогі з Новага Ляўкова ў Капітаншчыну ў Нараўчанскае гміне. Сяляне падсякалі кару і гэтым самым даводзілі да таго, што дрэвы паволі паміралі. Сухія галіны, летам ужо без лістоты, не цешылі зроку. Дрэвы стаялі сумныя. Іх высеклі. Найбольш каля скрыжавання

дарог у г.з. „Пацанове” ў Новым Ляўкове і за Старым Ляўковам ля моста на рэчцы Нараўчыцы, ля дарогі ў Капітаншчыну. Прыдарожныя таполі перад Капітаншчынай падсеклі... бабры.

Таполі зрэзалі і пакінулі... зімаваць. З таго часу, калі іх ссеклі, прайшло пасура месяцаў. Непатрэбныя?

(яц)

**Niva**

ТЫДНЕВІК  
БЕЛАРУСАЙ  
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Niva”.

Старшыня: Яўген Мірановіч.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Бяласток 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.

Internet: [http://republika.pl/niva\\_bielastok/](http://republika.pl/niva_bielastok/)  
E-mail: [niva\\_bielastok@poczta.onet.pl](mailto:niva_bielastok@poczta.onet.pl)  
альбо: [niva\\_bielastok@skrzynka.pl](mailto:niva_bielastok@skrzynka.pl)

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Галоўны рэдактар: Віталь Луба.

Сакратар рэдакцыі: Аляксандар Максімюк.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрачук-Свярбуская.

Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандар Вярбицкі, Ганна Кандрачук-Свярбуская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шаффан.

Канцылярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.

# Ніўка

нікілі  
не паддавацца!



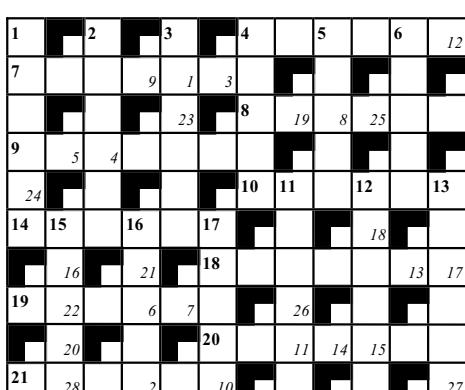
<http://www.anekdotov.net/>

## Дзялянка

Не давайце нам, браткове, нічога дзяліца,  
Бо хутчай каюк нам будзе, замест памірьца.  
А калі ўжо падзялі, дык гэта дзіва,  
Хоць яднаецца Еўропа, што нам з таго міва,  
Бо ж прывыклі мы спрадвеку, што ў эсгорнах — не жарты,  
Лупяць зерне, дзяяць скуре, будзь ты тут упарты,  
Дык хутчай сам стрэшыся ў пыл, змахнуць цябе з картаў.  
Разбіраецца тутэйши, дзе схавацца ў буру.  
Пад які даишок ці мур, а не ў амбраzuру,  
Бо дзе свіничуць роўна кулі, б'юць па тых, што звонкі,  
Выстаўляюцца на зброю, пляўкі, пнуцца на калонкі.  
Дык не злуйся, сват тутэйши, што СМешна гавораць.  
Не дзялі мядзведжку скуре, бо зноў глупства ўпораи.  
Хіба што ты спецыяльна едзеши на скандалах.  
Дык дзялі ўсё, што сваё маеш, а не наша сала.

Вандал АРЛЯНСКІ

## Крыжаванка



ацэнка, 4. апошні кароль Лівіі (1890-1983), 5. вылучэнне з асяроддзя, 6. размер зарплаты, 11. папярэднік Пушціна, 12. частка аблачэння архірэя, 13. муж дагестанскай аваркі, 15. міфалагічны шчыт Зеўса, 16. уздым, натхненне, 17. жывёла з рагамі.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літаратуры з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

### Адказ на крыжаванку з 45 нумара

**Гарызантальна:** Ліван, ракіроўка, Памір, атака, зло, пятніца, дзесяць, два, альча, Фрэір, адзіночка, нацёк.

**Вертыкальна:** квартал, лікёр, „Ніўка”, рамантыка, авансцэна, плява, акцёр, зад, ода, верніца, адзін, Фучык.

**Рашэнне:** Дзяячы век, як макаў цвет..

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму і Васілю Петручуку з Беластока.

**Гарызантальна:** 4. Аляксандар, расійскі жывапісец (1806-58), 7. судна з паровым рухавіком, 8. беларуская грашовая адзінка, 9. гаркаватае італьянскае віно, 10. пасля аўторка, 14. Агюст, французскі імпрэсіяніст (1841-1919), 18. італьянскі горад на заходзе Сіцыліі, 19. спецыяліст па заканамернасцях арганічнага жыцця, 20. венесуэльская рака, 21. нядайны работнік.

**Вертыкальна:** 1. старожытнагрэчскі філосаф-матэрыяліст (341-270 да н.э.), 2. дэмант зла ў маздаізме, 3. станоўчая

## Слухаіце ды кумекайце

Запалітыкаўся палітыкі. Спажыўцы палітыкі, хоць ты задушыся, калі нават не хочуць, мусіць яе спажываць. У горла сама ўсё лезе. Пасля кажаш: жыцця маю ўжо — пагэтуль! Да ж не ўцячэш на, скажам, Месяц. Ні як малеча, ні як дарослы, ні як стары. Усюды дагоняць цябе „рэформы”. Да таго ж мусіш пераймацца не толькі палітыкай свае гміны ці краіны, а і ўсяго свету. Значыць, нават і на Месяц не ўцячэш, бо ён наш — натуральны спадарожнік. І там цябе звочаць вочы *Вялікага Брата*.

Зноў прыйшло мne, за маёй Агатай, глядзець тэлевізар у час праграмы *Big Brother*. Тэлік у нас адзін. А што, маю з бабай біцца? Сам жа ж казаў, што палітыкі маю во пагэтуль. Падзіўлюся на хороших людзей. Калі будзе што цікаве, дык паслухаю. Памяркую, то выйграе. Пасля ў эта ўцягнуўся. Але маіх фаварытаў, самых цікаўных, неардынарных, хай часам і раздражняючых, усіх памаленьку павыкідвалі. Такая палітыка праvodзілася сярод удзельнікаў праграмы — пазбыцца тых, што найбольш табе пагражают. У гэты раз засталіся зусім бясколерныя постаці, хай і сімпатычныя. Адна таму, што ўсё плакала ды рабіла міны (трыццацігадовая акторка), паўкубінец, маладзюсенькі і прыгожы як лялька, ды той апошні, трэці ў гэты раз, талковы чалавек з тварам хамелеона. Народ выбраў дзяўчыну. Адно ў Мажэне Вячорак мяне падкупіла — у апошнюю хвініну пабыўкі ў доме *Вялікага Брата* пацалавала карпа, які жыў у акварыуме, развіталася з ім, як са сваім малодшым братам у доме *Вялікага*. Але ж я баяўся выказвацца, бо Агата з сяброўкамі задзяўблі б мяне, беднага, на маёй канапе. Я, як сексуальная меншасць у кампаніі, уцёк у туалет, сеў паціху ды пачаў раздумваць

пра тое, чаму людзі выбіраюць тых, а не іншых. Як хоць бы Агата мяне, а я, было ні было, Агату.

— Папалітыку раз з намі, — яхідна ўсміхаючыся, заглянула да мяне, нахабна не пастукаўшы, мая кабета.

— Ты чаго тут рассеўся, штаноў нават не зняўшы.

— А што, можа, камеру спачатку ўключы, нават у адхожым месцы, і нанаставаўляй іх усюды-усюды! — азвярэй я. — Далі б музыку хоць у адным месцы адасобіцца, падумаць! А то пра штаны пытается! Пры сябровачках! Кажа: „Папалітыку”!

— Ну, не сядзі тут у адзіноце, ідзі да нас, кабетак. Мы маем да цябе справу.

— А, калі так... — з крэктаў я падняўся з закрытай дошкі ўнітаза.

Тэлевізар быў ужо выключаны.

— Ты, Вандал, разбіраешся ў падатках... — пачала Максімава Марынка. — Дык ты скажы, як там будзе з рамонтнымі льготамі, і, гэтым самым, ну, разлічваннем з мужам.

— Не лепш уключыць навіны?! Тамаш Ліс з *TVN*, ваш зеленавокі ўлюбёнец, вам ўсё растлумачыць. Не трэба было нават праграмы мяняць, пасля *Вялікага Брата*.

— Ну, але ж, калі ён гаворыць, то мы на яго толькі глядзім, ніяк не разумеем, што ён кажа! — засмяялася Крысцінка-крайчыха.

— Ну, — гмыкнуў я. — Разумею, што, гледзячы на мяне, не маецца такіх дылемаў — слухаць, разумець, ці на аратара глядзець.

— Ты што — пакрыўдзіўся? — здзівілася мая Агата. — Ты мой ненаглядны!

— Я паглядзеў у люстэрка. Праўда. Дылемы няма — у тое, што скажу, павераць адразу. Можа, мне ў палітыкі падацца?

Вандал АРЛЯНСКІ

## „Даўціпы” Андрэя Гаўрылюка

— Мой сусед, гэта вельмі добры чалавек. Уесь свой жыццёвы набытак аддаў у сірацінцу.

— А многа гэтага было?

— Восьмёра дзяцей.

\*\*\*

— Што цяпер дзеецца з мужчынамі! Усю забаву я прасядзела, а цяпер, у аўтобусе, стаю.

\*\*\*

— Уяві сабе, што Аня перад шлюбам расказала свайму нарачонаму ўсё пра тое, з кім сябравала і кахалася...

— Якая сумленная!

— Якая дурная!

— А якую мае памяць!

\*\*\*

У гасціні пасадзілі ксяндза побач актрысы.

— Нялёгка нам будзе, — уздыхае артыстка. — Ксёндз мабыць не мае паніцця аб фільме, а я зусім не ведаю Бібліі.

— Хіба не будзе так дрэнна. Напэўна пані вядома, хто быў першым мужчынам...

— Мой муж думае, што ён.

\*\*\*

Гутараць два мужчыны:

— Як было ў санаторыі?

— Дасканала!

— Паветра добрае было?

— Выдатнае! Напампаваў ім усе чатыры колы.

\*\*\*

— Хацеў бы зноў быць з Марысяй...

— А чаму ты без яе?

— Бо адступіў Меціку за дзве скрынкі піва.

— І цяпер тужыш за ёю?

— Не, але напіўся б яшчэ.

\*\*\*

— Калі аддасі мне тыя гроши, што ад мяне пазычыў?

— Хочаш у доларах ці залатоўках?

— А якая гэта розніца?

— Бо калі маю аддаць у доларах, дык не ўбачыш ні цэнта, а калі ў залатоўках, дык ні граша!

\*\*\*

— У жыцці нічога цяпер нельга зрабіць без грошай.

— Чаму? А даўгі!..

\*\*\*

— Здароў! Я думаў, што ты ўжо памёр...

— Чаму?

— Бо чуў, як нехта пахвальна гаварыў пра цябе.

\*\*\*

Бацька сыну:

— Калі пазычыш сябру больш грошай і болей яго не ўбачыш, дык гэта абазначае, што варта было.

ISSN 0546-1960